

Masarykova univerzita
Pedagogická fakulta
Katedra českého jazyka a literatury

Tři podoby českého ruralismu

Magisterská diplomová práce

Vedoucí magisterské práce:
doc. PhDr. Jiří Poláček, CSc.

Vypracovala:
Bc. Petra Halouzková

Brno 2015

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem závěrečnou diplomovou práci Tři podoby českého ruralismu vypracovala samostatně, s využitím pouze citovaných literárních pramenů, dalších informací a zdrojů v souladu s Disciplinárním řádem pro studenty Pedagogické fakulty Masarykovy univerzity a se zákonem č. 121/2000 Sb., o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon), ve znění pozdějších předpisů.

V Brně dne.....

.....

podpis

Poděkování

Děkuji doc. PhDr. Jiřímu Poláčkovi, CSc., za cenné rady a připomínky při vedení mé práce.

Obsah

1. Úvod.....	5
2. Geneze ruralismu	6
2.1 Dvě generace ruralistů.....	9
3. Josef Knap	12
3.1 Život a dílo	12
3.2 Analýza románu Cizinec	16
3.2.1 Postavy.....	18
3.2.2 Prostor	22
3.2.3 Motivy.....	24
4. František Křelina.....	28
4.1 Život a dílo	28
4.2 Analýza povídky Jalovčí stráně	31
4.2.1 Postavy.....	32
4.2.2 Prostor	36
4.2.3 Motivy.....	38
5. Václav Prokůpek	45
5.1 Život a dílo	45
5.2 Analýza románu Zakryto slzami	48
5.2.1 Postavy.....	49
5.2.2 Prostor	52
5.2.3 Motivy.....	54
6. Závěr.....	59
7. Použitá literatura.....	66

1. Úvod

Cílem diplomové práce je analýza děl tří představitelů ruralismu: Josefa Knapa, Františka Křeliny a Václava Prokůpka, uvedená charakteristikou tohoto směru.

Vznik ruralismu je kladen do let 1925-1930, kdy Josef Knap založil revui Sever a východ. Ideovým základem se pro ruralisty stali severští autoři spolu s francouzskými a švýcarskými regionalisty. Čeští ruralisté navazovali na jejich venkovsky laděné romány, charakteristické vitalitou a zaměřením na každodennost. Vycházeli spíše z děl zahraničních autorů, ale kladně hodnotili i díla českých spisovatelů, jako byli Josef Václav Sládek, Svatopluk Čech či Josef Holeček.

Pro svoji práci jsem si zvolila nejvýraznější představitele ruralistické tvorby v českých zemích, a to Josefa Knapa, Václava Prokůpka a Františka Křelinu. Tito autoři si ve svých dílech zakládali na vlastenectví, na znalosti svých regionů a lidových tradic.

První část práce bude teoretická. Nejdříve pomocí odborné literatury vymezím vznik ruralismu v českých zemích a zmíním jeho hlavní představitele. Dále nastíním život vybraných spisovatelů spolu s jejich díly.

Praktická část práce bude věnovaná analýze vybraných děl těchto autorů, konkrétně románů *Cizinec*, *Zakryto slzami* a povídkového souboru *Jalovčí stráně*. Na uvedených dílech budu analyzovat prostředí, postavy spolu s motivy, přičemž budu klást důraz na přírodu, venkov a rodinné tradice sedláků. V závěrečné části práce provedu komparaci jednotlivých děl a své výsledky budu sumarizovat.

2. Geneze ruralismu

Geneze ruralismu se klade do první poloviny 20. století. Zrod nového literárního hnutí vznikl jako reakce na nastupující socialistickou kulturu. Pojem ruralismus vychází z latinského *ruralis*, tedy venkovský. Hlavní ideou se stal návrat k půdě, tradicím a hodnotám venkovského života. Nově vznikající společensko-sociální řád 20. století byl v celkovém rozporu s axiologií tohoto hnutí. Největší vliv na utváření nového společensko-kulturního kontextu měla první světová válka, která výrazně změnila tradiční řád české společnosti. Nové vnímání světa, odosobnění vztahů, dynamika společnosti, volný trh, pluralita názorů, změna v žebříčcích hodnot, to vše vedlo k vzniku nového hnutí. Ruralismus se snažil vypořádat s nastupující městskou civilizací. Nezakořeněnost člověka k půdě, vliv průmyslu, obchodu a městského životního stylu se podle ruralistů stal příčinou morálního rozkladu člověka.

V tomto období se otázkou venkova začala zabývat řada autorů, mezi nimiž byl Antonín Matula s dílem *Filosofie venkova* (1925), ve které poukazoval na výchovu vesnického lidu, na důležitost náboženství, církve, vzdělání a sociálního citění. O rok později vydal *Osvětu venkova*, v níž se zabýval samotnou vesnicí, přidával statistické údaje o obyvatelstvu, selské kultuře a o vzdělávání venkova. V díle *Ruralismus v krásném písemnictví* (1932) objasnil vztah ruralismu a písemnictví:

„Dobrý spisovatel ruralista popisuje venkov, ale hledá také hlubší smysl pod povrchem dění a zdánlivě prostých jevů na venkově a usiluje o souzvuk mezi člověkem, přírodou, zvířetem, světem.... Poutavou formou baví čtenáře, přidrží venkovu zrcadlo, ale zjišťuje také laskavým, zároveň svědomitým dušezpytem směr, linii a zákony vývoje venkova, napovídá jeho příští, kterému osvětluje a razí nové cesty.“¹

K sociologickým pracím patří monografie I. A. Bláhy *Sociologie sedláka a dělníka* (1925). Kromě vědeckých děl vycházela periodika,

¹ MATULA, Vladimír. *Ruralismus v krásném písemnictví*. Praha: Vladimír Matula, 1932, s. 1.

kteřá se zabývala venkovem, jako například agrární deník Venkov, revue Brázda, týdeník Rozkvět, měsíčník Osvěta venkova či revue Sever a východ.

Literární revui Sever a východ založili spisovatelé z Jičínska roku 1925. Patřili mezi ně Josef Knap, Václav Prokůpek, František Křelina a redaktor Jan Knob. Revue byla vydávána v turnovské tiskárně bratří Müllerů. Hlavním pilířem se v ní stala politická nestrannost a tradicičnost. Do revue jako první přispěl Josef Knap statí *K severovýchodu*, v níž se distancoval od německého písemnictví a kriticky se stavěl k novým uměleckým směrům. Cílem revue bylo nalézt inspiraci v severských zemích a zcela se odtrhnout od západního umění a Prahy. Do literárního života revue nepřinesla nikterak zásadní změny a roku 1930 zanikla.

Programovou činnost ruralistů nalezneme ve sborníku z roku 1932 *Básníci selství*, který vydal Josef Knap. „Cílem sborníku byla snaha nalézt společné hodnoty mladé poválečné generace, její „ruralistické“ tvorby, a zároveň poznat i povahu současné české vesnice.”² O čtyři roky později, tedy roku 1936, Jan Čarek redigoval sborník *Tváří k vesnici*. Tento sborník připomíná hlavní úlohu ruralismu spolu s jeho představiteli a díly. Úvodní slovo je věnované samotnému hnutí. Autor vyzdvihuje skutečnost života, návrat k vesnici, polím, lesům, chalupám a živelnost tohoto hnutí.

V době sociální krize se lidé snažili hledat jistoty života v přírodě, proto „v přírodě a v přirozeném ovzduší práce zemědělské cítíme instinktivně zdroje mravní i politické jistoty a obrody mravní Chceme stavět nový život národa osvobozeného silou lásky k zemi, k vlasti, silou úcty k práci a k spravedlnosti.”³

Problematika selství není otázkou pouze 20. století. Venkovem a selstvím se literatura zabývala již v dobách národního obrození, v němž si sedláka velmi cenili a nazírali na něj jako na tvůrce země

² KNAP, Josef a Lukáš HOLEČEK. *Venkov je součástí mé bytosti*. Červený Kostelec: Pavel Mervart, 2012, s. 40.

³ MATULA, Vladimír. *Ruralismus v krásném písemnictví*. Praha: Vladimír Matula, 1932, s. 8.

a života na zemi. V době národního obrození se blahobyť národa rovnal blahobytu venkova. Sedlák byl nositelem mravních hodnot a vlastenectví. Inocenc Arnošt Bláha v uvedeném díle *Sociologie sedláka a dělníka* vyslovuje myšlenku o symbióze půdy a člověka. Sedlák je podle Bláhy ten, „jenž v národním celku a životě stojí zemi nejbližší, nejvíc vyjadřuje její plodnost, ale i její tíži - ten, jenž první proměňuje její hmotnost na ducha, její šťávy na myšlenky a city, jenž nejpřiléhavěji vyslovuje její životadárnost, ale i její nezvládnutelnost.“⁴

F. X. Šalda se o sedlákovi vyjádřil jako o „prvním a základním tvůrci na této zemi, neboť za zlo, za ponížení, za útisk, dával vždy dobro, chleba, podoběn jsa v tom společné matce naší, velké zemi, která za ránu pluhem dává smích zrnatého klasu. Každý tvůrce je překonavatel zla a sedlák je po své matce Zemi první a hlavní tvůrce; v potu tváře, ve strážni a nevděku vytváří chléb tělesný, podobenství a podmínku chleba duchovního.“⁵ Nelze však zastavit pokrok lidstva, příroda se stává člověku prostředkem k realizování jeho plánů. Na druhou stranu se příroda jeví jako nevypočitatelná a člověk nedokáže předvídat její sílu. Sedlák má sice k půdě nejbližší, ale i tak nad ní nezvítězil, nestal se pánem přírody.

Ideové kořeny ruralismu sahají do 18. století, avšak zřetelnější znaky můžeme nalézt ve století devatenáctém, kdy se dominantou stala venkovská próza. Venkov, venkovský lid a určité sepětí s regionem byly inspirací pro autory tohoto hnutí.

Výraznou osobností se stal učitel spjatý s Podkrkonoším Karel Václav Rais. Ve svých dílech se vracel do svého rodného kraje, přičemž idealizoval venkovského člověka. V jeho prózách se setkáváme především s venkovskou inteligencí, jako byli učitelé, kněží, faráři. Autor ve své tvorbě také neopomínal konflikty mezi generacemi, například v díle *Výminkáři* (1891), či připomenul sociální poměry a konfrontaci vesnice a města. Teréza Nováková se ve svých

⁴ BLÁHA, Arnošt Inocenc. *Sociologie sedláka a dělníka: příspěvek k sociologii společenských vrstev*. Praha: Orbis, 1925, s. 104.

⁵ Tamtéž, s. 104 – 105.

románech především zaměřila na náboženskou tematiku. Jindřich Šimon Baar se ve svém díle zabýval tradicemi, zvyky a životem na Chodsku. Promítl do něj těžký úděl venkovanů a vylíčil jejich sociální poměry. V díle *Jan Cimbura* (1908) se můžeme setkat s ideálem sedláka, který byl podle autora nositelem tradic a hodnot ve společnosti. Mezi další představitele, kteří se zabývali rodným regionem a ve svých dílech zachytili život vesnického lidu spolu s jeho tradicemi, názory, smýšlením, patří Josef Holeček s románovou kronikou *Naši*, na které pracoval od roku 1988, dále Antal Stašek či Karel Klostermann.

2.1 Dvě generace ruralistů

Ruralisty rozdělujeme do dvou skupin. První skupinu, tzv. starší generaci ruralistů, představují spisovatelé, kteří tvořili před válkou. K této skupině řadíme Vojtěcha Martínka (1887-1960), který je spjatý s Ostravskem a ve své románové trilogii *Černá země* (1926, 1929, 1932) dává do kontrastu tradiční selství s pokrokem moderní doby. Vedle toho Jaroslav Marcha (1880-1961) ve svých dokumentárních, impresionisticky laděných dílech oslavuje přírodu, ves, dětství. K jeho dílům patří *Ptačí chléb* (1921), *Na dědině* (1927), *Z babiččina kraje* (1928).⁶

Výraznou osobností této generace se jeví Antonín Matula (1885-1953), který ve své knize *Hlasy země* zformoval program ruralistů. Tento středoškolský profesor, který si zakládal na tradici, jistotě života, píli, pracovitosti a kladných hodnotách selství napsal romány *Ohnivý vítr* (1920, přepracováno 1941), *Tělo, svět, d'ábla* (1930) a *Stráž* (1930). Pod vlivem J. V. Sládka a K. J. Erbena tvořil redaktor Hlasů země Jan V. Sedlák (1889-1941). Mezi jeho díla patří melancholicky laděné *Čekanky* (1926), prózy *Daň boží* (1929) či *Duha nad krajem* (1936). Vliv Antonína Sovy a Petra Bezruče předznamenal tvorbu Zdeňka Róna (1889-1948), který ve svých dílech inklinoval

⁶ HABŘINA, Rajmund. Čeští ruralisté. In: ČAREK, Jan. *Tváří k vesnici: sborník*. Praha: Novina, 1936, s. 100.

k Podkrkonoší, realistickému ztvárnění venkovského života a lidu v něm. K jeho románové tvorbě se řadí *Průvan v pohoří* (1928), *Než bude pozdě* (1931), *Něco vydržíme* (1933), *Jaro a prameny* (1936).

Pro druhou generaci ruralistů, kteří tvořili po válce tzv. mladší, eruptivnější generaci, je význačnou osobností Josef Knap. Nejenže se zasloužil o sestavení programu a cílů nového hnutí, ale stal se i jejím organizátorem a mluvčím. K jeho dílům patří *Réva na zdi* (1926, upravené vydání 1935), *Muži a hory* (1928), *Zaváté šlépěje* (1929, rozšířené vydání 1940), *Cizinec* (1934, upravené vydání 1965). Ve svých dílech se inspiroval lidovou slovesností, tradicí venkovské prózy a svým vztahem k vlasti, regionu a vesnici.⁷

Vedle Knapa je výraznou osobností básník Jan Čarek (1898-1966). Základními motivy v jeho básních jsou láska k matce, domovu a tradicím venkova. Jeho prvotinou byla báseň *Vojna* (1920), dále napsal tyto práce: *Chudá rodina z Heřmaně* (1924), *Temno v chalupách* (1926), *Smutný život* (1929), *Hvězdy na nebi* (1934). Již samotné názvy básní předznamenávají základní motivickou složku díla.

Jičínský spisovatel František Křelina do svých próz vnášel empatičnost a dynamiku. Vášnivě ztvárnění reálného života venkovanů nalezneme v dílech *Hubená léta* (1935), *Hlas na poušti* (1935), *Jalovčí stráně* (1937). Moravou a Hanou se nechal inspirovat Josef Koudelák (1906-1960) v dílech *Vrata tmy* (1932), *Na dřevěné kříže* (1932), *Hraničáři* (1934). Mezi spirituální autory tohoto období se řadí Jan Čep (1902-1974), který ve svých dílech hledá metafyzično. Dobro – zlo, chudoba – bohatství, život – smrt a další atributy života Čep chápe jako náboženské. K jeho dílům patří knihy *Dvojí domov* (1926), *Zeměžluč* (1931), *Letnice* (1932).

Ruralismus nebyl manifestem či jinou politickou a programovou organizací, jak píše Jan Čarek ve sborníku *Tváří k vesnici*: „*Neboť dnes nejde nám o programovou organizaci literární tvorby*

⁷ HABŘINA, Rajmund. Čeští ruralisté. In: ČAREK, Jan. *Tváří k vesnici: sborník*. Praha: Novina, 1936, s. 104.

*(organisovati lze osvětovou činnost, ale nikoli uměleckou tvorbu),
nýbrž o setkání a sblížení spisovatelů, kteří ve svých srdcích zůstávají
věrni vesnici a zemi.... Bylo by schválností, kdyby v zemi pomatené
politikou mělo být toto hnutí pokládáno za literární hnutí politické.
Neboť ten, kdo zná spisovatele tohoto hnutí, ví, že jsou mezi nimi
básníci různých odstínů, vzrušeného citění sociálního, lásky k vesnické
chudině, i básníci náboženského zanícení. Tak, jak mnohotvárnou jest
i tvář vesnice.*"⁸

Ruralismus spojil několik autorů, pro které hlavním motivem jejich děl byla láska k venkovu a venkovskému lidu. Ruralismus sjednotil estetickou stránku díla s morální. Snaha vrátit člověka ke kořenům, k selství a zároveň k tradičním hodnotám života je hlavním pilířem tohoto hnutí.

*„Ruralismus tedy otvírá okna do přírody a snaží se léčit
přilivem venkovské pravdy a skutečnosti. Ukazuje selskou prostotu a
přirozenost, živelnost i zbožnost, lásku k práci, k rodné hroudě,
solidnost a svědomitost, smysl pro přírodu, tradici a rodinu i rod.*"⁹

⁸ ČAREK, Jan. *Tváří k vesnici: sborník*. Praha: Novina, 1936, s. 5-6.

⁹ Tamtéž, s. 73.

3. Josef Knap

3.1 Život a dílo

Výrazná osobnost ruralistického hnutí, prozaik, literární kritik, organizátor a historik se narodil 28. 7. 1900 v Podůlší u Jičína jako sedmé z deseti dětí do rolnické rodiny. Nastoupil do Jinolic na obecnou školu a poté zahájil studium na gymnáziu v Jičíně, kde roku 1919 maturoval. Po absolvování gymnázia studoval dějiny moderních literatur na filozofických fakultách v Praze a v Bratislavě. Roku 1924 získal doktorát za práci o spisovateli Jaroslavu Hilbertovi. Po absolvování studia se na půl roku ocitl ve vojenské službě, odkud v říjnu 1925 odešel a stal se pracovníkem v divadelním oddělení Národního muzea v Praze; zde působil v letech 1925-1951 jako vědecký pracovník a později jako přednosta.

Již tehdy se zajímal o literární dění. Spolupracoval s časopisy *Cesta a Ruch*, kde roku 1919 otiskl svůj literární debut. Dále řadu let psal do deníku *Venkov* o soudobé literatuře. Spoluredigoval časopisy *Most*, *Sever* a *východ*. Redigoval řadu knižních edic a sborníků, jako například *Topičův almanach* (1933), *Mladá česká próza* (1931) či *Hlasy tří generací* (1934), ve kterých pojednává o básnících z dob Neumanna a Wolkera.

Stal se „vůdčím duchem mladší ruralistické generace. Jeho vztah k půdě, selství a venkovské skutečnosti je příkladný pro nedělitelnou syntézu člověka a přírody. Nacházejí v této syntéze možnost štěstí, ale i východisko inspiračně slovesné, navázal na dosavadní tradici venkovské prózy, ale přesto se liší od starších realistů, ať ve svých povídkách, ať románech.“¹⁰

Josef Knap měl zálibu v cestování, zvláště do severských zemí, které ho velmi nadchly, a to Švédsko a Norsko. Navštívil však i Itálii, Německo, Rakousko, Jugoslávii či Francii. Během druhé světové války se musel na nějakou dobu vzdát literatury a práce v Národním muzeu,

¹⁰ HABŘINA, Rajmund. Čeští ruralisté. In: ČAREK, Jan. *Tváří k vesnici*. Praha: Novina, 1936, s. 105.

jelikož byl totálně nasazen v libeňské Aerovce. V roce 1945 se do Národního muzea vrátil a pracoval v divadelním oddělení.

Nejtěžší chvíle ho čekaly v letech 1951-1967, jelikož byl v letech 1951-1955 politickým vězněm kvůli obvinění z protistátní činnosti, stejně jako Jan Křelina a Václav Prokůpek. Následovalo několik výslechů, domovní prohlídka i kontrola zaměstnání. Závěrem byl vymyšlený příběh o ilegální skupině, která se provinila protistátní činností. V obvinění stálo, že „*Josef Knap, vězeň, byl a je nepřitelem dělnické třídy, který za minulé republiky došel k mnichovské zradě a i nyní se pokouší zvrhnout kolo zpět... po svém zatčení po krátkém zapírání, když poznal, že StB proti němu materiál má, už poznal vzhledem k svému zatčení, že již celá ilegální organizace je v likvidaci, tak se ke svému trestnímu činu doznal.*”¹¹

Roku 1952 byl Knap odsouzen k odnětí svobody na jedenáct let. Spolu s tímto rozsudkem Státního soudu v Brně mu byla odňata občanská práva na deset let a přišel o majetek. Po propuštění z vězení roku 1955 pracoval v Literárním archivu Národního muzea, který byl později připojen k Památníku národního písemnictví. Dále se věnoval literární činnosti, podnikl řadu cest do zahraničí. Rehabilitován byl až roku 1967 a stal se členem Svazu československých spisovatelů. Dostal řadu medailí a literárních cen. Roku 1969 odjel do Norska, „*kde získává za zásluhy o norskou a severskou literaturu nejvyšší vyznamenání pro cizince, medaili sv. Olava, kterou mu udělil norský král Olav V.*”¹² Zemřel na mozkovou mrtvici 13. 12. 1973 a byl pohřben v Železnici u Jičína.

¹¹ FAJSTAUEROVÁ, Hana. Příběh z padesátých let. In: *Ruralismus, jeho kořeny a dědictví: osobnosti, díla, ideje: sborník referátů z vědecké konference konané ve dnech 22. - 23. dubna 2005 v Sedmihorkách*. Semily: Státní okresní archiv Semily, 2005, s. 111.

¹² ROTREKL, Zdeněk. *Skryté tváře*. 1. vyd. Brno: Atlantis, 2005, s. 69.

Literární tvorba Josefa Knapa byla zpočátku ovlivněna lyričností a impresionismem Fráni Šrámka a Antonína Sovy, ale i skandinávskými spisovateli. Avšak velmi záhy autor našel zalíbení ve venkovské prostotě, jistotách, tradicích, morálních zákonitostech venkovského lidu, zvláště selského. „*Knapovy oči nejsou především mrtvým fotografickým aparátem, a proto na místo starší a časté deskripce venkova podává venkov, prostoupený v bytostném vztahu vlastním srdcem a duchem; veden tak vroucím hlasem, jež mu pomohli naléztí prozaikové severští.*”¹³

Josef Knap se do literatury uvedl jako prozaik románem *Ztracené jaro* (1922), ale již roku 1919 debutoval v časopise *Ruch*. Už od počátku tíhl k tradičním hodnotám společnosti a sepětí člověka s přírodou. První náznaky sociálního cítění nalezneme v povídkovém souboru *Píseň na samotě* (1924). Motiv sedláka, vesnice, etických hodnot, lásky a utrpení najdeme v díle *Réva na zdi* (1926, přepracováno 1935 a 1971), který je ruralistickým románem autora. Dále následovaly romány ruralistického ladění, které byly více či méně spjaté s přírodními motivy, determinovaností lidí, individualitou člověka, sounáležitostí rodiny, hospodářskou krizí či mravními slabostmi člověka. Mezi ně patří romány *Muži a hory* (1928), *Vysoké jarní nebe* (1932, přepracováno 1970), *Cizinec* (1934, přepracováno 1965) a románová kronika *Pusta* (1937). Reakci na druhou světovou válku vyslovil autor v povídkové knize *Čas kopřiv* (1970), na okupaci reagoval povídkou *Dívčí hlas* (1940). Svému rodnému kraji zasvětil dílo *Věno* (1944, přepracováno 1968). Posledním románem se stala *Vzdálená země* (1969).

Vedle prozaické tvorby se Knap zabýval kritikou, která ho proslavila a ve které aplikoval program ruralismu. Mezi první úvahy se řadí *Alej snů* (1920). Jak již bylo zmíněno, v začátcích jeho tvorby ho ovlivnil Fráňa Šrámek, kterému roku 1937 věnoval studii *Fráňa Šrámek*. Zabýval se i dílem S. K. Neumanna či Jiřího Wolкера. Chtěl se distancovat od současné literatury. Inspiroval se severskými autory,

¹³ HABŘINA, Rajmund. Čeští ruralisté. In: ČAREK, Jan. *Tváří k vesnici*. Praha: Novina, 1936, s. 105.

které hojně překládal a které zařadil do edice *Topičovy bílé knihy* (1930-1948). Roku 1926 napsal stať *Cesty a vůdcové*, v níž objevil svoji orientaci na venkov a rodný kraj. Stal se tedy vůdčí osobností ruralismu a jeho propagace. Hlavní pilíře ruralismu se formovaly v časopisu *Sever a východ*, svá stanoviska k novému hnutí Knap vyslovil ve sborníku *Básníci selství* (1932) a ve studii *Literatura české půdy* (1939). Napsal řadu monografií, například o Fránu Šrámkovi či švédské autorce Selmě Lagerlöfově.

K odborným pracím z oblasti divadla patří knihy *Hilbert* (1926), *Zöllnerové* (1958), *Čtyři herečky* (1967) a *Umělcové na pouti* (1961), které pojednávají o kočovných společnostech a významných rodech v české divadelní tradici 19. století. Divadelním prostředím, přesněji počátky budování Národního divadla, byla inspirovaná povídka pro děti s názvem *Dokud vane vítr* (1968).

Knap byl v literární oblasti velmi činný, vedle psaní próz a kritik napsal i sbírku poezie s názvem *Neznámému bohu* (1929). Dále se věnoval psaní výborů, doslovů a překladů u autorů, kteří mu byli blízcí.

„Veškerá písemná pozůstalost autorova byla předána Památníku národního písemnictví na Strahově. Memoáry Josefa Knapa se dostaly na Západ a vydala je Křesťanská akademie v Římě roku 1983. Jsou napsány s okouzující kulturou slova a hlubokým lidským prožitkem. Autor je nazval *Bez poslední kapitoly*.“¹⁴

¹⁴ ROTREKL, Zdeněk. *Skryté tváře*. 1. vyd. Brno: Atlantis, 2005, s. 70.

3.2 Analýza románu Cizinec

Ruralistický román s baladickým laděním byl vydán roku 1934. Patří k vrcholům autorovy tvorby a je označován za typické dílo ruralismu. Děj románu je dynamický, události plynou chronologicky v určitém časovém rozsahu. Autor nechává prostřednictvím retrospektivy a reminiscence do děje vstupovat nestabilní prvky fabule, které odkazují k další dějové linii. Hrdinovy vzpomínky dotvářejí celkový charakter příběhu a vysvětlují jednání postav.

Román je rozdělen do dvou částí, z nichž každá má devět kapitol, které popisují životní úděl vydědence Buchara. Pilířem knihy se stala psychologická analýza postav. Jak píše Lukáš Holeček: „*Knapův Cizinec je skutečně především psychologickým románem kladoucím důraz na individuální osud hlavního hrdiny, cizince v novém kraji.*”¹⁵ Prostřednictvím dialogů poznáváme charakteristické rysy jedinců spolu s prostým vypravěčským projevem. V popředí příběhu stojí nenaplněné tužby muže, který se pohybuje mezi dvěma ženami. Dominantou se stala i vykořeněnost hrdiny z rodného kraje a sžívání se s krajem novým. Toto sžívání se zpočátku zdá jako nemožné. Lstivé využívání lidí, neschopnost navázat upřímný vztah, z něhož neplyne žádný prospěch, je pro hrdinu příběhu nemožné a zbytečné.

Hrdina románu Václav Buchar přichází do jičínského kraje za vidinou zisku. Stal se pachtýřem Krusovy chalupy a přilehlého hospodářství, které měl zušlechťovat a pečovat o ně jako řádný hospodář. Avšak jeho úmysly byly zcela jiné. Ve všem hledal zisk a možnost zbohatnout. Prostřednictvím dialogů a vnitřních monologů se dozvídáme o hrdinových plánech a osudech lidí na vesnici. Koloběh života, který koresponduje s koloběhem přírody, změni hrdinovo nazírání na svět.

¹⁵ KNAP, Josef a Lukáš HOLEČEK. *Venkov je součástí mé bytosti*. Červený Kostelec: Pavel Mervart, 2012, s. 50.

Do cesty se Václavovi připletou dvě ženy. Jitka a Zdenka byly sestřenice, každá povahově jiná. Se Zdenkou si Buchar plánoval budoucnost. Zdenka byla ztělesněním životní síly a odhodlanosti. Naopak Jitka byla plachá a nezajímavá. Václav dychtil po Zdenčině nerozvážnosti. Avšak více než po přízni žen Václav toužil po zisku z nelegální těžby dřeva. Hamižnost a vypočítavost, která mu byla vlastní, zapříčinila jeho zatčení.

Prostředí věznice mělo na Buchara zásadní vliv. Tři týdny mezi čtyřmi stěnami, pocit bezmoci, nečinnosti a ticha – to bylo pro Václava nejhorší a nejdelší období v jeho životě. Ve vězení měl Václav čas přemýšlet nad sebou samým a začal více myslet na Jitčinu morální vyzrálost.

Stud ze zatčení byl natolik dominantní, že donutil Václava k razantnímu kroku. Po propuštění z vězení se pokusil spáchat sebevraždu. Jeho pokus zastřelit se nebyl úspěšný. Po propuštění z nemocnice se vrátil na statek. Jeho vnitřní proměna všechny na statku překvapila. Václav se dal horlivě do práce a oženil se s Jitkou. Zdenka byla z jeho rozhodnutí překvapená, ale smířená. Jitka se mu stala oporou a životní jistotou. Buchar se začal starat o hospodářství a koupil lom. Následky postřelení na sebe nenechaly dlouho čekat a Václavovi začaly bolesti hlavy provázené záchvaty. Jitka se o manžela starala se vší pečlivostí a láskou. Sama ovšem trpěla obavami, jelikož zjistila, že je těhotná. Měla strach, že by porodila postižené dítě a volila potrat. Román končí smrtí Jitky a osamocením Buchara.

3.2.1 Postavy

Příběh Knapova *Cizince* je prostoupen několika stěžejními postavami, které dokreslují hlavní myšlenku příběhu. Každá z postav je nositelem určitého atributu, díky němuž se příběh stává dynamičtější. Knap zachytil postavy, které reprezentativním způsobem promlouvají k čtenáři a vypovídají o společenských a sociálních problémech dané fabule. Je zde výrazná psychologická analýza postav, kdy se pro čtenáře příběh stává smysluplnější prostřednictvím jejich vnitřních monologů.

Hlavní postavou románu je Václav Buchar. Vypočítavý muž, který přišel z roviny do podhorské krajiny za vidinou peněz. Nestojí o navázání vztahů s tamními lidmi, chce pouze rychle zbohatnout a vrátit se zpět do svého kraje. Stal se pachtýřem Krusova hospodářství, ale neměl v úmyslu se o ně starat. „*Pozoroval po celou dobu víc lesy než pole. Před Krusem to nedal na sobě znát, ale lesy v tomto stavu právě se mu zamlouvaly. Odhadoval v duchu průběh stromové nemoci a sjízdnost cest. V zimě, jak se to ukazuje, bude se už musit přikročit ke kácení.*”¹⁶

Lesy napadené mniškou se staly pro Buchara hlavním cílem. Nemyslel na nic jiného, než že je bude moci skácet a dřevo prodat. Buchar se bránil jakémukoli citovému vztahu s Krusovou rodinou. Jeho arogantní a sobecká povaha mu nedovolila sžít se s novým krajem a lidmi. Pocit, že nikam nepatří, pramenil z jeho povahy. Nechtěl se zapojit do koloběhu života v tamním hospodářství, odmítal pracovat na polích, chtěl pouze těžit dřevo. „*Tohle, co podnikal, co právě začal podnikat, bylo z valné části pro peníze. Letěl za nimi jako za kořistí, jako sup za mršinou. Buchar za mršinou lesů. Ale z nich zato bude peněz, že se nebude musit na dlouho ohlížet po jiných.*”¹⁷

Právě těžba dřeva, spojená s krádežemi, se mu stala osudnou. Na udání šel Buchar na tři týdny do vězení. Cítil se být ukřivděný, „*nikoli že kradl, poněvadž odvézt si trochu dříví z lesa nebyla krádež,*

¹⁶ KNAP, Josef. *Cizinec*. 8. vyd., Praha: Československý spisovatel, 1965, s. 9.

¹⁷ Tamtéž, s. 10.

opakoval si tvrdohlavě, čím nejistěji, tím zarputileji, protože jen pocit křivdy, vztekly, ale dost vratký pocit křivdy ho mohl udržet nad hladinou špatného svědomí."¹⁸

Týdny strávené ve vězení měly za následek sebevražedné sklony. Po propuštění z vězení si zakoupil pušku a střelil se do hlavy. Po rekonvalescenci se do Krusova hospodářství vrátil zcela jiný pachtýř.

Morální přeměna hrdiny není v románu nikterak vysvětlena. Procítl během několika dní v žaláři. Vzpomínky na Jitku mu zčistajasna vzplanuly v mysli. Autor se k této niterné přeměně hrdiny nikterak nevrací, stejně jako hlavní hrdina, který o incidentu nechce mluvit, ani na něj nemyslí. Čtenáři nezbyvá nic jiného než si morální přeměnu hrdiny vysvětlit sám. Šalda se k této psychologické přeměně hrdiny vyjadřuje kriticky, co se týče nejasné fabule příběhu a autorovy nedokonalé studie hrdinových pocitů a možné záměrnosti v ulehčení práce:

„Knap dobře říká, že se to stalo, aniž věděl Václav, jak se to stalo. To se může jen ospravedlnit v další románové struktuře karakterologicky, eroticky životným typem takového člověka; a ten typ se musí ovšem projevit v příznačných osudech, které mu ustrojuje. A slabinou románu Knapova je právě to, že není dost básnický lidské nutnosti v osudech, které potkávají Václava v druhé části románu Knapova. Tím patologickým momentem mozkové choroby, vzniklé ránou do lebky, si Knap ovšem práci ulehčil, ale přísnější básník by se tomuhle prostředku asi vyhnul, právě proto, že mu strukturný problém příliš usnadňuje."¹⁹

Karel Sezima se ke stylistice románu také vyjadřuje kriticky, zejména ke strohosti a střídmosti fabule. Dále upozorňuje na nedostatek epického ztvárnění figur a na odklon od bohatšího výrazového zobrazení jak figur, tak i prostředí.

¹⁸ KNAP, Josef. *Cizinec*. 8. vyd., Praha: Československý spisovatel, 1965, s. 60.

¹⁹ ŠALDA, F. X. *Šaldův zápisník*. 2. vyd. Praha: Československý spisovatel, 1994, s. 209.

*„Chybí mu však potom nejednou scelující atmosféra, aby takové slohové výkyvy nepůsobily jako disparátně vklíněné extempore. Jeho přechody jsou nepružné a jaksi hranaté, místy úplné zlomy.“*²⁰

Sezimova i Šaldova kritika byla oprávněná, jelikož Knap do probíhajícího děje románu ledabyly vsunuje jiné dějové linie příběhu, které narušují samotnou fabuli. V průběhu děje nenacházíme vysvětlení, z jakého důvodu se hrdina rozhodl pro Jitku, z jakého důvodu se chtěl stát zodpovědným pachtýřem, když stále vzpomínal na vlastní domov. Avšak prostotu slova volil Knap záměrně, jelikož dodává jeho dílu tajemnost a hloubku prožitku.

Vedle hlavního hrdiny stojí v popředí příběhu moudrý hospodář Krus. Poctivost a pracovitost mu byly vlastní. I jeho potkalo životní trauma, jelikož přišel o ženu a syn mu zemřel ve válce. Více se upnul k práci na poli. Vychovával pouze dceru Jitku a později neteř Zdenku, které zemřeli rodiče. V Bucharovi viděl svého zesnulého syna a přes jeho veškerou nepoctivost si ho oblíbil.

Jitka se dokázala postavit k práci a se vším si věděla rady. Charakteristickým znakem pro ni byla plachost, trpělivost a pečlivost. Jejím opakem byla její sestřenice Zdenka. Ráda vzbuzovala pozornost mužů. Scházela se s hajným Ivanem, který ji měl rád, ale jejich cesty se rozdělily, když odjel studovat do Prahy. *„Nenapadlo ji nikdy ani ve snu, že by z nich jednou mohli být muž a žena, ačkoli by bylo jistě zvláštní to prožít, patřili si jenom na čas v polích a u muzik a na pasekách, nestarajíce se o nic dopředu a dozadu, nebyl prvním jejím hochem a ona nebude posledním jeho děvčetem.“*²¹

Ztrátou Ivana získala Václava, se kterým se začala scházet. Zdenka svojí živelností a popudlivostí Václava přitahovala, nebála se ničeho. *„Pak jednoho dne přijel na prázdniny hajného syn Ivan a něco se s ní dělo. Buchar dobře věděl, že se ti dva spolu nesešli, ale byla najednou roztržitější, než dokud ten z hájenky tu nebyl. Nedalo se to přehlédnout. Buchar měl vztek, jakmile na to pomyslil.“*²²

²⁰ SEZIMA, Karel. *Z nové tvorby románové*. Lumír, 1934, roč. 60, č. 9-10, s. 528.

²¹ KNAP, Josef. *Cizinec*. 8. vyd. Praha: Československý spisovatel, 1965, s. 28.

²² Tamtéž, s. 47.

Ivan byl student plný ideálů. Byl sžitý s vesnickým krajem a přírodou. Přestup na školu do Prahy byl pro něj výzva i obava. V mnohém se s Václavem podobali, oba byli plní nadějí a oba se zamilovali do Zdenky. Ivan i Václav se ocitli v novém kraji. Ivan se snažil přizpůsobit novému životu ve městě, naopak Václav šel proti zaběhlým vesnickým zvykům a odmítal se zapojit do chodu života ve vsi. „*Ale jak si zas na něho vzpomněl, na jeho plahočení, s nímž se pokoušel uchytit se v cizím kraji, připadalo mu, že sám je na tom podobně. Jenže on místo Bucharova pachtění jen bloudí tu ulicemi, s dychtivým jasem v očích, a zkouší rozumět si s ovzduším tváří a staveb.*”²³

Diametrální rozdíl byl v jejich povaze. Ivan byl poctivý vesnický muž, který toužil po lepším postavení v životě, které chtěl získat prostřednictvím vzdělání. Václav chtěl lepšího života dosáhnout nelegální těžbou dřeva, která se mu nevyplatila. Ivan se v Praze zabydloval, získával nové zkušenosti. Václav, který svojí zatvzeleností, neústupností a hrdostí byl stále cizincem v novém kraji a rodině, která ho přijala mezi sebe a postupem času ho začala považovat za člena rodiny.

Další postavy v knize nejsou zmíněné. Román je, co se týče figur, velmi střídmy. Knap nedocílil vykreslení skutečnosti života na vesnici. Z románu se o životě na vesnici, o tradicích a zvycích nic nedozvídáme. V popředí příběhu stojí pouze netaktní postava Václava a v pozadí příběhu vnímáme Krusovu rodinu spolu s hajným Ivanem. Knapovy postavy vystupují v románu vyrovnaně, jsou smířeny se svým životem a nesnaží se jít proti zákonům přírody, tak jak to dělal Václav, kterému se jeho vypočítavost stala osudnou.

²³ KNAP, Josef. *Cizinec*. 8. vyd. Praha: Československý spisovatel, 1965, s. 59.

3.2.2 Prostor

Prostor v Knapově díle hraje významnou roli. Stává se dominantou příběhu, jelikož rozvíjí příběh a dává do kontrastu život lidí a chod přírody. Obraz krajiny dotváří celkovou atmosféru děje.

Knap ve svém díle popisoval krajinu, kterou dobře znal. „*Mám v sobě český venkov od Jičína směrem k Podkrkonoší.... Ohlédnu-li se od vrat chalupy na kraji luk a vidím na kruhovém obzoru Trosky, Kozlov, Tábor, Bradlec, Zebín, Brada, Prachovské skály, mám pocit, že jsem tu vždycky.*”²⁴

Již úvodní kapitola románu čtenáře seznamuje s prostředím autorova dětství: „*Kus toho vidáme táhnout po vrších tam někde k Loretě a Velíši, a kus tady horem po Kozákově, přes Tábor dozadu ke Kumburku.... Kolikrát letos zjara, když jeli do Jičína, všimli si toho ze silnice u Podůlší, jak je z kopce vidět na lesy u Lorety.*”²⁵

Knap do svého románu promítl detailní popis krajiny Jičínska, která odpovídala jeho ruralistickému směřování a nazírání na svět. Venkov, chalupa, pole, stodoly, maštale a celá krajina Jičínska a Podkrkonoší se staly součástí Knapovy osobnosti. Z tohoto důvodu v díle nalezneme básnický zobrazenou krajinu s prvky personifikace: „*V té době všecka pole se zdála mladá.*”²⁶ V dalších deskripcích autor používá přirovnání, která z krajiny činí dominantu příběhu. „*Na suchých, rozsochatých trsech čekanek objevily se tiché květy jako modrá korálová souhvězdí, vzhlížející od krajů cest a příkopů vzhůru k hlubinám oblohy.*”²⁷

Lidé jsou na chodu krajiny zcela závislí, jejich život se podřizuje přírodě a počasí: „*V dubnu hučel ode tmy do tmy hluboký západní jarní vítr a pobízel opozdilce k orání a setí.... byl nejlepší čas sázet brambory a kdekdo sázel. Zdálo se hříchem nevyužít tak slunečných dnů, hlína se jen rozsypávala za radlicí.*”²⁸ Proto se

²⁴ KNAP, Josef. *Venkov je součástí mé bytosti*. Červený Kostelec: Pavel Mervart, 2012, s. 308.

²⁵ KNAP, Josef. *Cizinec*. 8. vyd. Praha: Československý spisovatel, 1965, s. 7-9.

²⁶ Tamtéž, s. 1.

²⁷ Tamtéž, s. 96.

²⁸ Tamtéž, s. 40-41.

příroda v tomto románu stává vedle Buchara hlavní hrdinkou. Autor se popisu krajiny věnuje více, než popisu postav. Každé roční období je v díle zaznamenáno a popsáno poetickým stylem: „*Když na jaře kvetou všechny ovocné sady, když v létě vítr čeří klasy na oněch zvlněných, středně velkých polích, která dávají tomuto kraji určitý vzhled, podobně jako rozlohy řepných a pšeničných lánů rovinám.*”²⁹

Panorama krajiny, které v dětství utkvělo Knapovi v paměti, zachytil právě v tomto románu. Vytvořil tak komplexní pohled na život v rodném kraji. „*Rodný kraj nahlížel téměř do každé jeho prózy – chtěl jsem stále znovu a po částech zachytit viditelnou značku svého domova i něco z jeho vnitřního rytmu, hlavně v knize Cizinec.*”³⁰ Knap znal problémy a starosti vesničanů, věděl, kdy je zapotřebí zorat, zasít, zasadit brambory, že majetek se nepočítá v penězích, ale v dobytku a úrodě. Všechny své zkušenosti promítl do tohoto románu. „*Ví, jaké jsou například v té nebo oné poloze pozemky, co se do nich musí zasít nebo sázet, kdy úhořit, a proč to a ne jiné; a ví, jak právě tyto zemité vrstvy a zemské složky konfigurují básnický a malířský obraz krajiny.*”³¹

F. X. Šalda na románu oceňuje autorův lyrismus, který je patrný z každé kapitoly. Příroda, země, její malebnost a krása je součástí života každého sedláka. Šalda dále vyzdvihuje historické zarámování příběhu do doby „*hospodářské konjunktury selské, doby snadných zisků a výdělků.*”³² Právě do této doby autor příběh o vnitřní nevyrovnanosti a prázdnotě zasadil. Vypočítavý hrdina mohl v době rozkvětu snadno přijít k penězům, ale snadno o ně mohl také přijít.

²⁹ KNAP, Josef. *Cizinec*. 8. vyd. Praha: Československý spisovatel, 1965, s. 104.

³⁰ KNAP, Josef. *Bez poslední kapitoly*. 1. vyd. Praha: Torst, 1997, s. 217-218.

³¹ ŠALDA, F. X. *Šaldův zápisník*. 2. vyd. Praha: Československý spisovatel, 1994, s. 211.

³² Tamtéž, s. 207.

3.2.3 Motivy

*„Venkov dle ruralistů vytváří základ národního charakteru, tudíž i jistoty.“*³³

Dominantou románu se stalo prostředí venkova. Venkov a jeho krajina je daná do souvislosti s čistotou, moudrostí, mravností a symbolem života. Život na venkově je spjatý s tvrdou prací, brzkým vstáváním, dobyt看em a lidským přístupem k životu. Polní hospodářství je hlavní obživa lidí v kraji. Knap prostředí venkova, zvláště Jičínska, dobře znal, tudíž popis krajinné scenérie je velmi důvěrný. Knap tak podává věrohodný popis jičínského kraje a dílo se tak stává regionálním románem. *„Sezima uvedl, že o dnešní podhorské vesnici podává Knapův román jenom slabou a vzdálenou představu, Novák to naopak považoval za přednost.“*³⁴ Arne Novák v Lidových novinách Knapův román naopak vyzdvihuje a kladně hodnotí znalost vesnického lidu a prostředí, stejně jako Knapovu schopnost přesvědčivé povahokresby postav, aniž by se autor snažil čtenáři vnutit morální teze a svůj postoj k poměrům na vesnici.

*„Pevnou a klidnou rukou, kterou vede účast bez sentimentality, dovedl pozorně a přesvědčivě vkresliti životní příběh prostého venkovana, těžce postiženého nepřízní osudu, do sytého prostředí rolnického poválečného života na Jičínsku a nepouští se ani do obecných úvah ani do subtilních dušezkumných rozborů, dovodil na povahovém růstu svého nehrdinského hrdiny i hrstky postav s ním spjatých, jak hospodářské a společenské podmínky jenom rozvíjejí to, co si s sebou člověk přináší z rodu, domova, z původního karakterního ustrojení.“*³⁵

Venkovskou realitu Knap ztvárnil prostřednictvím postav a lyrismu krajinné scenérie. Životní poměry podhorské vesnice jsou zcela závislé na úrodě půdy. Vesnice se nikterak nemění, je statická.

³³ HALAMOVÁ, Martina, JIROUŠEK, Bohumil. Střety a paralely českého ruralismu a katolické literatury. In: *Ruralismus, jeho kořeny a dědictví: osobnosti, díla, ideje: sborník referátů z vědecké konference konané ve dnech 22. - 23. dubna 2005 v Sedmihorkách*. Semily: Státní okresní archiv Semily, 2005, s. 164.

³⁴ KNAP, Josef. *Venkov je součástí mé bytosti*, Červený Kostelec: Pavel Mervart, 2012, s. 57.

³⁵ NOVÁK, Arne. *Z nové románové kroniky*. Lidové noviny, 11. 3. 1934, roč. 42, čís. 127, s. 9.

Její dynamika spočívá ve střídání ročních období, v práci vesničanů na polích, zahradách, maštalích a hlavním činitelem všeho je příroda.

Do kontrastu k vesnici je do románu zasazeno město, které se neustále mění a roste. Zvláště Praha, do které Ivan odešel studovat. „*Praha se rozlézá na všechny strany, nikdo ji nepozná, kdo ji znal včera.*”³⁶

O životě venkovanů se dozvídáme prostřednictvím postav románu. Jejich denní činnosti se řídí podle přírody a potřeb dobytka. Život vesničanů harmonizuje s koloběhem přírody. Lidé v románu jsou v jejím područí. Pokrok techniky ve městech se netýkal vesnic. Lidé pracovali na polích a kolem statku s vypětím svých sil. Nikdo z nich se nespolehal na techniku a pokrok, který zaznamenávali ve městech. Lidé věřili ve vlastní sílu a schopnosti.

S motivem venkova výrazně souvisí motiv zakořenění. Tento výrazný motiv souvisí s celým románem. Stojí proti sobě v opozici postavy zakořeněné, které jsou plně sžity se svým krajem (Krus a Jitka) a postavy vykořeněné, které hledají nové místo a lepší budoucnost (Josef Buchar a Zdenka). Syn hajného Ivan se pohybuje na pomezí těchto postav. Celý život vyrůstal na vesnici, v prostředí lesů. Studium ho donutilo odejít do Prahy, kde se necítil být šťastný. Dobrovolně se rozhodl odejít do města, i když se cítil být vesničanem, avšak toužil po něčem novém. Snažil se jít s davem, ale uvnitř pociťoval, že je stále srostlý s lesy a půdou.

„*Pozoroval to všechno, s čím se setkával v městě a co nebylo z města, jako by hledal sám sebe. Někdy zabloudil do vnitřních ulic motýl, doprovázel ho chvilku pohledem, jak se vznášel, chtěje uletět dlažbě a sazím a vrátit se, odkud se vydal, neměl-li na konec padnout jako lístek na chodník, jako vlaštovka do moře.*”³⁷

Krus a jeho dcera Jitka nikdy netoužili odejít z rodné krajiny do města. Jejich charakteristickým atributem byla oddanost a láska k lidem, polím, kraji. Oproti nim stála Zdenka a Josef Buchar. Zdenka, městská dívka, která se ocitla na vesnici z toho důvodu, že jí zemřeli

³⁶ KNAP, Josef. *Cizinec*. 8. vyd., Praha: Československý spisovatel, 1965, s. 48.

³⁷ Tamtéž, s. 58.

rodiče. Ani vesnický klid a práce ji nedokázaly zklidnit a pomoci jí se usadit. Na první pohled každý z vesnice poznal, že pochází z města. Její styl chůze, oblékání a chování vypovídaly o jejím městském charakteru.

Autorovy postavy jsou determinovány rodným krajem. Dokazují svoji zakořeněnost a charakteristické vlastnosti díky svým městským či venkovským kořenům. Zdenka pocházející z města se na vesnici necítila jako doma. Proto odchází za prací do Jičína, kde její morální charakter ještě více upadá. Naopak Václav, jehož povaha byla typická městskou hamižností a vypočítavostí, na vesnici nachází pravé hodnoty života. Avšak vnitřně stále prahne po návratu od města. Lesy, lom, příroda, místní obyvatelé ho zradili. Sen o podnikání a penězích se rozplynul. Peníze získané z nelegální těžby dřeva dostaly hořkou pachut' vězeňského prostředí, lom, na kterém chtěl zbohatnout, pohltit více peněz, než byly jeho zisky. „*Bucharovo cizinectví se prolíná celým příběhem, jeho životní i krajová nezakotvenost je zdrojem jeho životních ztroskotání.*”³⁸

Smrt se v Knapově románu stala významnou dějovou složkou, jelikož díky smrti se změnily hodnoty lidského života hlavního hrdiny a ukázal se tak význam lidského života. Zpočátku se dozvídáme o smrti Krusova syna ve válce. Válka se stala hlavní příčinou ztráty lidských životů. Ztrátou syna Krus získal neteř Zdenku, které rodiče zemřeli. Smrt je zde zmíněna pouze okrajově, dodává fabuli větší dynamičnost a spojitost mezi osudy postav. Dominantní motiv smrti nalezneme až v pokusu o sebevraždu samotného hrdiny Buchara, který nezdařenou střelbu do hlavy přežívá. Paradoxně mu tento pokus pomohl nazírat na život z jiného úhlu. Díky přežití si uvědomil cenu života, našel životní jistotu, stálost a vnitřní vytrvalost. Oženil se a snažil se být pravým hospodářem.

Jitka, která v románu vystupuje jako plachá, avšak morálně vyspělá, se postupem příběhu mění. Nevydařená Václavova sebevražda

³⁸ KNAP, Josef a Lukáš HOLEČEK. *Venkov je součástí mé bytosti*. Červený Kostelec: Pavel Mervart, 2012, s. 50.

a s ní spojené komplikace – bolesti hlavy, závratě – Jitku tíží. Smrt je stále blízko. Myslí na ni v každém okamžiku. Těhotenství, které brzy zjistí, její obavy zesílí. V této chvíli už má Jitka spíše obavy z postižení a nějaké choroby než ze samotné smrti. Dítě nechce, má strach, a tak volí potrat. V příběhu nalézáme rozpor mezi životem a smrtí. Jitka naplnila prázdnotu Václavova života, avšak on ji nedokázal duševně upokojit a nakonec ji zahubil. Jitčina životní zralost a obava z nemocného dítěte ji dovedly k neodbornému potratu a její následné smrti. Dítě je symbolem nového života, který dal Václav Jitce. Avšak Jitčiny obavy byly silnější než radost z dítěte. Václav tak zůstal opět sám.

Autor poukázal na determinaci člověka. Člověk sžitý s půdou se nestane během několika roků měšťanem a naopak. Buchar není cizincem pouze v kraji, je cizincem sám v sobě. Vnitřní nestálost, proměnlivost a určitá míra lability staví hrdinu před četná životní ztroskotání.

Autor tak vytvořil nadčasové dílo, které vypovídá o lásce k domovu a nelehké úloze lidské existence. V doslovu knihy se píše: *„Román Cizinec, dílo pro autora typické vedením osudu neklidného hrdiny, vykořeněného z původního prostředí, nese v sobě přes hranice času a změněných společenských poměrů živé poselství, kterému můžeme i dnes naslouchat. Je to poselství stálosti a věrnosti člověčskému údělu, uskutečňovanému přes spor a zápas individuální vzdorné vůle a obecného určení každé bytosti.“*³⁹

³⁹ KNAP, Josef. *Cizinec*. 8. vyd. Praha: Československý spisovatel, 1965, s. 138.

4. František Křelina

4.1 Život a dílo

Básník, prozaik venkova, literární kritik, publicista a romanopisec Ještědska se narodil 26. 7. 1903 v Podhradí u Jičína do rodiny kameníka. Po absolvování obecné školy ve Veliši a měšťanské školy v Jičíně, kde studoval i učitelský ústav, nastoupil na učitelskou dráhu. Učil na různých školách, například na obecních školách v Hrádku nad Nisou či v Louce u Litvínova. Roku 1924 byl nucen učitelského povolání zanechat a nastoupil do vojenské služby, kde byl do roku 1926. Poté znovu zahájil studia, aby si své vzdělání prohloubil. Roku 1929 získal aprobaci pro měšťanské školy. Učitelské místo tehdy získal v Českém Dubu, kde učil do roku 1938. Již tehdy se zabýval literárním děním, zvláště po sblížení s Josefem Knapem a autory kolem časopisu *Sever a východ*.

Sblížení s Josefem Knapem a Václavem Prokúpkem dalo Křelinovi impuls k vyznávání nového literárního směru – ruralismu. Stal se spoluzakladatelem revue *Sever a východ*, v níž dlouho nesetřval, jelikož mu pracovní vytížení nedovolovalo zúčastňovat se redakční práce. Nadále však přispíval do deníku *Venkov* jako kritik a fejetonista.

Roku 1951 byl zatčen Státní bezpečností z důvodu státní nespolehlivosti a byl zbaven veškerého majetku.

*„Obviněný František Křelina vydával romány, které odváděly lid od poznání pravých příčin sociální bídy v kapitalistické soustavě, a tak vyhovoval bývalé agrární straně, na kterou byl publicisticky orientován spolu s orientací vatikánskou. Byl a zůstal nepřitelem vědeckého socialismu....”*⁴⁰

Křelina spolu se svou ženou a dcerami několikrát žádali o milost, avšak neúspěšně. Poslední žádost o milost byla z roku 1959; která byla odmítnuta, protože se Křelina „stýká s reakčně zaměřenými

⁴⁰ ROTREKL, Zdeněk. *Skrytá tvář české literatury*. Brno: Nakladatelství Blok, 1991, s. 88.

odsouzenými, se kterými se rád baví".⁴¹ Až v roce 1960 byl amnestován a roku 1967 plně rehabilitován. Do konce svého života pracoval jako stavební dělník, ale nadále se zabýval literární tvorbou. Zemřel 25. října 1976 v Praze.

Křelina psal zpočátku expresivní básnické sbírky, jako byly *Půlnoční svítání* (1927), *Předjitřní tma* (1930) a *Plaché světlo* (1934), do nichž promítal sociální poměry, motiv smrti, odcizení, smutku. Jeho poezie měla značně dramatický tón. Rajmund Habřina napsal: „*František Křelina, básník domova a vlaze cítěné země, provádí tu nelítostnou kritiku civilisace, která zavinuje bolestní krise doby a odnímá lidem štěstí. Křelina neopisuje skutečnost a také ji realisticky nepopisuje, nýbrž ji cítí a prožívá.*”⁴²

Od poezie brzy přešel k psaní próz. Ve svých „podještědských” sbírkách, k nimž se řadí *Hlas kořenů* (1927) a *Jalovčí stráně* (1937), se blíží ruralistické tvorbě. Navazuje na tvorbu venkovských spisovatelů, zvláště K. V. Raise. Jsou mu blízké postavy sedláků a rolníků, sociální poměry na vesnici, upozorňuje na pýchu, závist, touhu po majetku, samotu a křivdu. V jeho dílech se hojně vyskytuje důležitost víry v životě člověka. Toto téma můžeme nalézt v jeho románové prvotině *Hlas na poušti* (1935). Křelina byl spisovatelem se značným etickým cítěním. V románu *Hubená léta* (1935) popisuje situaci v době hospodářské krize. Ryze duchovním románem lze nazvat dílo *Puklý chrám* (1937), v němž se člověku stává jedinou jistotou v životě víra a práce. V tomto období Křelina zdůrazňuje etické cítění, sepětí člověka s bohem, důležitost víry a upíná se k postavám ryze obyčejným z venkovského lidu.

Rokem 1939 se jeho próza mění, začíná se zabývat historickou tematikou. K historickým románům patří *Dcera královská, blahoslavená Anežka česká* (1940), kde se zabývá českou světicí

⁴¹ FAJSTAUEROVÁ, Hana. Příběh z padesátých let. In: *Ruralismus, jeho kořeny a dědictví: osobnosti, díla, ideje: sborník referátů z vědecké konference konané ve dnech 22. - 23. dubna 2005 v Sedmihorkách*. Semily: Státní okresní archiv Semily, 2005, s. 113.

⁴² HABŘINA, Rajmund. Čeští ruralisté. In: ČAREK, Jan. *Tváří k vesnici: sborník*. Praha: Novina, 1936, s. 107-108.

13. století a vyzdvihuje rod Přemyslovců. Mučednickou smrtí misionáře v 17. století se zabývá v románu *Amarú, sny hadí* (1942). V jeho dílech nalezneme kontrast mezi dobrem a zlem, vesnicí a městem, chudobou a bohatstvím. Veškeré tyto motivy čerpal z aktuální společenské a politické situace v zemi. O atmosféře poválečné školy se dočteme v románu *Na březích Botiče* (1948), události z období Mnichova a okupace autor zachytil v románech *Bábel* (1968) a *Soud nad Bábelem* (1995), který psal od roku 1937 do roku 1971.

Učitelské povolání se promítlo i do autorovy tvorby. Roku 1943 vydal knihu určenou mládeži *Z bukového dřeva*, pak povídku *Zimní dědek* (1946), dívčí román *Můj otec kapitán* (1947) a román *Cesta do Aiginy* (1969) o výchově dítěte.

Po propuštění z vězení se Křelina k učitelskému povolání nevrátil a vedle zaměstnání dělníka se nadále věnoval literatuře. Do literatury tohoto období promítl svoji zkušenost z vězení a nespravedlnost života. Autobiografickou novelou se stala *Má přítelkyně Dora* (1968), která se dá považovat za autorův deník. Poslední Křelinovo dílo je tragicky laděná novela o vyhlazení Lidic s názvem *Každý své brímě* (1969), jež má podobu hudební skladby.

4.2 Analýza povídky Jalovčí stráně

Ruralistické dílo Františka Křeliny bylo vydáno poprvé roku 1937. Rozšířené vydání vyšlo roku 1947. O dvacet let později Křelina přistoupil k jeho přepracování s úpravami několika povídek. „*Vypustil jsem tři kratší povídky a zbývajících deset jsem upravil jazykově i stylisticky, nejednou i věcně; od doby jejich vzniku se změnilo tolik, že by ledacos bylo málo srozumitelné.*”⁴³

Křelinovo dílo se skládá z deseti povídek: *Rostl tam jalovec a vřes*, *Dva kraje*, *Obecní třešně*, *Marta učitelka*, *Nenasytné pole*, *Vdoví úděl*, *Bratři*, *Jarní sníh*, *Pachtýř a hospodář*, *Žebrácké vandrování*. Každá z těchto povídek v sobě nese poslání prostých lidí o životě, který k nim nebyl štědrý. V každé povídce se setkáme s obyčejnými lidmi, jejich tužbami, závistí, nezaměstnaností, stejně jako s morální čistotou, oddaností rodině a lidskou solidarností. Povídky mají lidový ráz, který ožívá v každé povídce. Tento ráz tkví v obyčejnosti a prostotě hrdinů, kterým dobrá vůle, ochota a práce schopnost nedovolí zanevřít na svůj úděl a dokážou i přes veškerá příkoří odpouštět sobě, svým blízkým i přírodě.

Povídky Františka Křeliny jsou psány v tragickém duchu. První povídka *Rostl tam jalovec a vřes* má baladický nádech, jelikož hlavní hrdina Kopal pomýšlí na vraždu svého poručníka, neboť chtěl získat pole a chalupu pro svoji dcerku. V závěru jeho dcera umírá a Kopalovy plány se rozplývají. Stejně tragický závěr má povídka *Pachtýř a hospodář*, v níž si pachtýř Bartoš přeje smrt svého hospodáře Holmana kvůli jeho nenasytnosti a bohatství. Shodou nešťastných náhod Holman opravdu umírá a Bartoš nedokáže pro jeho záchranu udělat už nic. Další povídky se blíží také tragédii, ale jsou to tragédie osobních rozměrů, s kterými se každý z hrdinů musí vyrovnat po svém.

⁴³ KŘELINA, František. *Jalovčí stráně: novely a povídky*. 7. vyd. Praha: Československý spisovatel, 1967, s. 203.

4.2.1 Postavy

Hlavními postavami jsou chudí sedláci, dennodenně bojující s nepřízní osudu. Hrdinové Křelinových povídek jsou lidé, kteří si odříkají žít spokojeným životem ve prospěch svých dětí, či jim to neumožňuje morální charakter. V povídkách nalezneme několik typů postav. K prvnímu typu patří sedláci tělem i duší, kterým vztah k půdě, rodinným tradicím a dědické odpovědnosti nedovolí zahálet v práci a půda společně s fyzickým úsilím se stává hlavním rysem jejich osobnosti. K takovým postavám patří Jan Třímek z povídky *Nenasytné pole* či František Adam z povídky *Obecní třešně*. K dalším postavám, které však charakterizuje zášť, závist a nedobrota, se řadí Jan Kopál z povídky *Rostl tam jalovec a vřes* a Josef Bartoš z povídky *Pachtýř a hospodář*. Posledním typem postav jsou lidé nešťastní, ať už kvůli ztrátě zaměstnání jako v povídce *Žebrácké vandrování*, těžké nemoci, která zasáhla Adolfa Brojera v povídce *Jarní sníh*, či nesplněné tužbě ženy po dítěti v povídce *Vdoví úděl* či *Marta učitelka*. Obecně jsou tito lidé vnitřně nespokojení, prázdní, dennodenně zápasí s bídou, nezaměstnaností, ztrátou lásky a osobní cti.

K prvnímu typu postav patří Jan z povídky *Nenasytné pole*, sedlák v pravém slova smyslu a odpovědný vůči své rodině. Jeho postava v povídce představuje hrdinu odpovědného za hospodářství a blaho svých sester na úkor sebe. „*Hlavní hrdina, jediný mužský potomek Jan, pozbývá naděje na osobní štěstí a vlastní rodinný život poté, kdy se mu podaří zvelebit rodinné hospodářství a zajistit věno všem sestrám – obětuje tomu úsilí, své mládí i svou touhu po vzdělání.*”⁴⁴ Postava Jana má kladné atributy sedláka. Sepětí s půdou a rodinou mu nedovolí zahálet v práci stejně jako pomýšlet na vlastní štěstí. Touhu po studiích, oblibu v četbě a životní lásku

⁴⁴ JAROLÍMKOVÁ, Věra. Hodnota pokory a oběti v povídkách K. V. Raise a F. Křeliny. In: *Ruralismus, jeho kořeny a dědictví: osobnosti, díla, ideje: sborník referátů z vědecké konference konané ve dnech 22. - 23. dubna 2005 v Sedmihorkách*. Semily: Státní okresní archiv Semily, 2005, s. 174.

opouští ve prospěch druhých. Věděl, že vést hospodářství „*znamená nejenom práci a lopotu; také myslit, řídit, vést.*“⁴⁵

Stejně oddaný své práci byl František Adam z povídky *Obecní třešně*. Sedmdesátiletý poctivec sklonek svého života zasvětil péči o třešně. V pozdním věku neměl pro co žít, jedinou radost mu dělал sad s třešněmi, o který se staral. „*Raději by je zaplatil draze, než by se o ně dal připravit – ne pro výdělek. Co by jinak dělal? Vyhlédne ven a vidí třešně. Přes dvacet let se o ně stará – ano, za tři roky mu bude sedmdesát.*“⁴⁶

Sledujeme stařeckou moudrost, kdy Adam v dražbě prohrál třešně stejně jako právo se o ně nadále starat. I přes veškerou prázdnotu, kterou ze ztráty třešní cítil, dokázal na pýchu a hrdost zapomenout. „*Udělal pořádek s lidmi i s Pánembohem a v ten čas, než třešně vypučely, umřel.*“⁴⁷

V povídkách dále vystupují postavy, které se vlivem nepřízně osudu charakterově mění. Sledujeme morální přerod sedláků v závistivé a nepřející jedince.

Hrdina povídky *Rostl tam jalovec a vřes* je Jan Kopal, který zpachtoval chalupu po bratranci. Charakteristickým atributem se pro něj stala práce a vytrvalost. Hospodářství bylo zanedbané, všude rostl jalovec a vřes. „*Hospodařil tu třetí rok, a když zasil po bramborách, pustil se v podzimních plískanicích motykou, krumpáčem, pařeznickou sekyrou do jalového vřesoviště pod lesem; odletovaly od něho ne jiskry, ale hlína, kořeny, opukové balvany. Nemělo to konce.*“⁴⁸

Autor popisuje nesnadný zápas hrdiny s přírodou. Kopal si zaslouženě začal dělat právo na hospodářství, avšak vše měl zdědit jeho poručník Václav, který se k práci neměl. Sledujeme vnitřní proměnu hrdiny, který z hamižnosti po hospodářství začal pomýšlet na smrt svého poručníka. Kopal to však nečiní pouze pro sebe, ale pro svoji dcerku, kterou chce do budoucna zaopatřit. „*I chytla se táty za*

⁴⁵ KŘELINA, František. *Jalovčí stráně: novely a povídky*. 7. vyd. Praha: Československý spisovatel, 1967, s. 107.

⁴⁶ Tamtéž, s. 58.

⁴⁷ Tamtéž, s. 81.

⁴⁸ Tamtéž, s. 6.

ruku, a ne za ruku, za jediný prst a objímá ho všemi svými prstíčky, vždyť jeho prst by spíš připomněl hrubý roubík.”⁴⁹ Jan Kopal je sedlákem, jehož ideou se stala tužba po hospodářství. Nedostatek odpočinku a neustálá práce na polích se odrazila v jeho povaze i vzezření. „*Jenže si docela odvykl usmívat se na své stráni, pouze se mu naduly vpadlé tváře a celý obličej se mu svažtil, usmívá se nějak dovnitř, jak se tu věřívá, že se nemoc může vrazit do útroby, usmívá se své hrubosti.*”⁵⁰

Kladný vztah a láska k půdě mu byly natolik vlastní, že by pro půdu i vraždil. Jeho plán, jak nepoctivou cestou získat bratrancovu půdu, ztroskotal, když mu zemřela dcera, pro kterou to vše dělal. Vášeň po půdě pominula stejně rychle, jako přišla na mysl.

V povídce *Pachtýř a hospodář* sledujeme dva sedláky, jejichž životní situace je zcela odlišná. Holmanovi je přes sedmdesát a má vše, co má sedlák mít. Holman je představitelem bohatého sedláka, kterému stáří a podlomené zdraví nedovolí pečovat o svoje hospodářství. „*Holman se sám už ohnul a chodí jako přelomený, tak se jeho hřbet srovnal s polohou země, kterou celý život orál, ryl, osíval i žal.*”⁵¹ Vedle něho Bartoš, také sedlák, nemá nic, ale zato může nabídnout poctivou práci. Proto se Josef Bartoš rozhodl zpachtovat Holmanovo hospodářství, o které se Holman nestaral. Bartošovým charakteristickým rysem se jeví práceschopnost. Chuť pracovat a zvelebovat Holmanovo hospodářství se vytrácí, když vidí, že Holman je ke všemu lhostejný. „*Kdyby Holman hospodařil pořádně, měl by u nich práci, jak je rok dlouhý. To Holman nechce; mohl by si zjednat chasu, ale on o ni nestojí.*”⁵²

Bartoš vždy patřil k poctivým sedlákům. Změna v jeho myšlení nastává, když vidí, že někteří lidé mají všeho dostatek a neváží si toho. Na druhé straně je plno nezaměstnaných, kteří by byli vděční za práci, ale lidé jako Holman o ni nestojí. „*Ale nač potom potřebuje*

⁴⁹ KŘELINA, František. *Jalovčí stráně: novely a povídky*. 7. vyd. Praha: Československý spisovatel, 1967, s. 7.

⁵⁰ Tamtéž, s. 7.

⁵¹ Tamtéž, s. 170.

⁵² Tamtéž, s. 175.

Holman živnost a tolik pole? Proč se ho dostalo právě jemu, vždyť stejně nestačí, aby je sám pořádně obdělal, ba ani odkázat je nebude mít komu. Kolik lidí by se tady uživilo....”⁵³ V tomto okamžiku nastává morální přerod hrdiny, který se z poctivého sedláka stává závistivým člověkem s myšlenkami na Holmanovu smrt.

Dále se v povídkách setkáváme s postavami, jejichž život je prázdný, ničím nenaplněný, jako je tomu v povídkách *Vdovi úděl* a *Marta učitelka*. Vdova Irma si s sebou nese vzpomínku z nešťastného manželství, a tak veškerou svoji energii věnuje obchodu, který si otevřela. Vedle toho Marta cítí mateřskou prázdnotu. Tužba po dítěti je natolik silná, že ji provází na každém kroku. Hrdinkám těchto povídek chybí základní znak ženskosti, a to mateřství. Prázdnotu zaplňují materiálními statky a prací. Rezignují na svoje tužby a přijímají život takový, jaký je.

*„Hrdinové próz F. Křeliny nejsou na první pohled tak výrazně konfrontováni se zlobou a sobectvím svého okolí. Jejich odříkavý způsob života a pokora vůči světu vyplývá z určité vnitřní disciplíny a vědomí odpovědnosti k nejbližším.”*⁵⁴

Postavy v Křelinově díle odkazují k aktuálnímu světu. Realistické vidění světa Křelina začleňuje do svých povídek, které s sebou nesou určité poselství a apel na čtenáře. Nalezneme zde širokou škálu postav od bohatých hospodářů, závistivců, počestných sedláků a oddaných mužů až po žebráky. Každá z postav má určité charakterové vlastnosti a rysy svého rodiště a stejně tak i určitý typ poselství. Křelina do postav promítl obraz tehdejší doby, jako byly chudoba, nemoci, úmrtí, ztráta důvěry a hrůzná realita života v podhůří, a tak docílil autentičnosti svého díla.

⁵³ KŘELINA, František. *Jalovčí stráně: novely a povídky*. 7. vyd. Praha: Československý spisovatel, 1967, s. 174.

⁵⁴ JAROLÍMKOVÁ, Věra. Hodnota pokory a oběti v povídkách K. V. Raise a F. Křeliny. In: *Ruralismus, jeho kořeny a dědictví: osobnosti, díla, ideje: sborník referátů z vědecké konference konané ve dnech 22. - 23. dubna 2005 v Sedmihorkách*. Semily: Státní okresní archiv Semily, 2005, s. 174.

4.2.2 Prostor

Autor dílo zasadil do meziválečné doby, kdy se lidé musejí vypořádávat s nezaměstnaností a chudobou. Jedinou jistotou je pro ně půda. Podještědský kraj, který je toposem díla, se stal dějištěm Křelinových povídek. „*S výjimkou povídky Dva kraje jsou to ještědské povídky, jak nazývala před sto lety svá vyprávění velká česká prozatérka Karolína Světlá. Vztahují se však pouze k jižnější oblasti toho kraje, k Letařovicím, kde autor žil a učil (od března 1926 do konce června 1927), k Českému Dubu (od r. 1929 do září 1938, kdy Český Dub byl okupován), přechodně v Kobylech (od října 1938 do března 1939).*”⁵⁵

V povídkách se tedy většinou setkáváme s podhorským krajem a jeho obyvateli. Výjimku tvoří výše zmíněná povídka *Dva kraje*, kde se hrdinka musí sžívat s rovinou Sedlce, kam se vdala. Typickým znakem povídky je vykořenění z rodného podhorského kraje do roviny, kde Majda nikoho nezná, její muž se jí vzdaluje a jediné, co ji drží v kraji, je její syn. „*Odcizila se jejich slavnosti, jejich řečem, zatoužila po domově, kterému se vzdálila vdavkami i myslí.*”⁵⁶ V dalších povídkách se děj odehrává na vesnicích či městech podhorského kraje. Prostor se stal význačným atributem fabule. Podhorský kraj a s ním spojení hrdinové povídek poukazují na existenciální problémy lidí v meziválečném období. „*On si nevymyslíl tento svět, který nechává syna člověka hladovět v přebytcích, jež hnijí na hromádách, on by chtěl dělat, a jak by teď pracoval, aby se jeho děti nemusely prát o krajíc pomáznutý margarínem!*”⁵⁷

Příroda je v díle popsána s realistickou drsností, autor nepodává impresionistický obraz vesnic, hospodářství a přilehlých polí. Hospodářství, pole, louky, dobytek, stejně jako práci a rodinné zázemí popisuje realisticky. Krutost doby se zrcadlí v každé z deseti povídek. Prostředí, ve kterém postavy žijí, výrazně ovlivňuje jejich další

⁵⁵ KŘELINA, František. Rozloučení. In: KŘELINA, František. *Jalovčí stráně: novely a povídky*. 7. vyd. Praha: Československý spisovatel, 1967, s. 204.

⁵⁶ Tamtéž, s. 43.

⁵⁷ Tamtéž, s. 191.

možnosti v životě. Podhorské prostředí venkova je dáno do souvislosti s městem, kde lidé hledají práci, ale jejich neschopnost přizpůsobit se městskému životu a charakteru lidí jim nedovoluje se uplatnit. Proto se vracejí s nepořízenou zpět do rodné vesnice, kde pokračují v práci na polích, která je těžko dokáže uživit. Selská práce na polích a hospodářství se stala pudem sebezáchovy každého rolníka. Život každého sedláka a rolníka se musel přizpůsobit chodu přírody, ale i jejím změnám.

Prostor hraje v díle významnou roli především z toho důvodu, že utváří charakter člověka. V povídkách sledujeme život horských obyvatel, jejich charakterové rysy odlišné od života lidí z roviny. „*Prostředí, do kterého je zasazen a v kterém žije měšťan, je značně jiné než prostředí, které formuje život venkovanů.*”⁵⁸

Křelina v díle realisticky ztvárňuje život lidí na horách a v rovinách. Zaměřuje se na realitu žití a smýšlení jedinců. V díle se však nesetkáváme s tím, že venkovan, sedlák či hospodář jsou jedinci s kladnými vlastnostmi, které bychom pravým vesničanům přikládali. Setkáváme se i s hamižností a vypočítavostí některých jedinců vůči lidem z lepších společenských vrstev. Křelina sedláky tedy nikterak neidealizuje, stejně jako neidealizuje prostředí, ve kterém žijí. Uspokojení z poctivé práce není pro všechny prioritou. Drsné prostředí, které je v povídkách zobrazeno, znepříjemňuje mnoha hospodářům život. Tvrdá práce, odříkání a starosti jsou příčinou myšlenek na nelegální získání půdy či zisku. „*Křelina ukazuje, že člověk není živ jen chlebem a krize po válce nebyla jen hospodářská, nýbrž náboženská a mravní.*”⁵⁹

Mravní krize postihla tedy i život v horských chalupách. Křelina ukazuje, že člověk není determinován prostředím, ze kterého pochází. Poukazuje na skutečnost, že krize, bída, hlad, nezaměstnanost a další společenské faktory negativně ovlivňují lidi pocházející z vesnic i měst stejným způsobem. Láska k půdě samozřejmě nikdy u sedláků nevyprchala, vše, co činili, bylo v zájmu půdy. Příroda

⁵⁸ MALÝ, Rud. Město a venkov. In: ČAREK, Jan. *Tváří k vesnici*. Praha: Novina, 1936, s. 65.

⁵⁹ ROTREKL, Zdeněk. *Skrytá tvář české literatury*. 1. vyd. Brno: Blok, 1991, s. 91.

a pole byly jedinou jistotou. Pokud neměli pole, neměli nic. Naopak lidé ve městě se dokázali snadněji přizpůsobit měnícím se podmínkám společnosti.

Prostor je tedy význačný fenomén Křelinových povídek. Zaujímá přední místo v jednání postav, ale neguje zažité představy o morálních charakterech sedláků, stejně jako utvrzuje čtenáře v mravních charakterech městských lidí a jejich způsobu života.

4.2.3 Motivy

Křelinovy povídky jsou motivicky velmi rozmanité. Nalezneme v nich motivy půdy, rodičovské lásky, závisti, smrti, osamocení. Každá z povídek obsahuje jeden stěžejní leitmotiv, který je prostoupený vedlejšími motivy, jež dotvářejí charakter díla. Každý z těchto motivů dynamickým způsobem rozvíjí děj a vytváří napětí díla, stejně jako rozšiřuje a obohacuje dějovost fabule. Ke stěžejnímu motivu patří půda jakožto základní smysl a obživa hospodářů. Motiv půdy je výrazný v povídkách *Rostl tam jalovec a vřes*, *Nenasytná pole*, *Pachtýř a hospodář*. V těchto povídkách je motiv půdy dominantní složkou doplněnou o vedlejší motivy podtrhující charakter hrdinů.

V povídce *Rostl tam jalovec a vřes* se stala půda hlavní pohnutkou psychického obratu Jana Kopala. Půda patří k sedlákům odjakživa, lidé, kteří jsou s půdou srostlí od narození, lpí na pravidlech a tradicích. Jan Kopal si nárokuje právo na půdu, kterou zušlechťoval a vydal na ni veškerou svoji energii. Chce si ji podmanit, zúrodňuje ji pro svoji rodinu a budoucí potomky. Právem cítí nespravedlnost, když zjišťuje, že půda nebude patřit jemu, ale jeho poručníkovi Václavovi. V tom okamžiku je zmítán hamižností a nenávisť ke svému poručníkovi. Pomýšlí na vraždu Václava ve prospěch sebe a své rodiny. Půda se stala v tomto případě symbolem nejistoty, nespravedlnosti a sobeckosti. Pravý sedlák půdu zúrodňuje v její prospěch, nikoli ve svůj. „Člověk země je ovšem jenom člověk. Podléhá nejen zákonitosti půdy, ale podléhá do jisté

míry i vyšším zákonům společenským, které nejednou naruší jeho tělo i duši."⁶⁰

Motiv půdy je do značné míry odlišný v povídce *Nenasytná pole*, kde se půda stala dědictvím a hodnotou rodiny. V předchozí povídce byla symbolem ziskuchtivosti, zatímco v této povídce se stala symbolem rodiny a rodinného dědictví. „*Právě v této povídce se výrazně spojuje téma odpovědnosti vůči rodině a téma vztahu k rodovému dědictví, které je základem soudržnosti rodiny – tedy k rodnému domu a polnostem.*”⁶¹ Půda je zde zobrazena ve své reálné podobě. Hospodáři jí obětují mnoho, ale ne vždy jim to půda vrátí. V tomto případě má velký význam dědictví a kázeň, která nedovolí hospodáři ani přes veškeré dluhy prodat rodnou Červenici, „*pole, které ve své nenasytlosti chtělo víc a víc, až ho nakonec přivinulo k sobě celého.*”⁶² Autor poukazuje na těžký úděl sedláka, který přes veškerou nepřízeň země nadále věří a tvrdě pracuje na polích i v hospodářství. Prodat pole by byl nejjednodušší způsob jak splatit dluhy. Avšak vztah k zemi je natolik silný, že k tomuto kroku sedlák nepřistoupí. Vidíme zde hloubku a čistotu sedláka Jana Třímka, pro kterého je osud rodiny a tradice dědictví natolik silná, že raději obětuje své štěstí ve prospěch půdy a rodiny.

Poslední povídka s výrazným motivem půdy nese název *Pachtýř a hospodář*. I zde můžeme sledovat touhu sedláka po půdě. Stejně jako v povídce *Rostl tam jalovec a vřes* je tužba doprovázena nekalými myšlenkami na smrt hospodáře. Půda je zúrodňována sedlákem, který si nedokáže svou závist přiznat.

„*Vztah k půdě je ústředním nervem ideje selství.*”⁶³ Autor však poukázal i na stinné stránky půdy, poukázal na to, že půda dokáže nejenom dávat, ale i brát. Lidé na polích trávili veškerý čas a někteří zde nechali i svůj život. „*A právě na tom poli padla. Prý to byl úžeh,*

⁶⁰ SEDLÁK, Jan. Člověk země. In: ČAREK, Jan. *Tváří k vesnici*. Praha: Novina, 1936, s. 61.

⁶¹ JAROLÍMKOVÁ, Věra. Hodnota pokory a oběti v povídkách K. V. Raise a F. Křeliny. In: *Ruralismus, jeho kořeny a dědictví: osobnosti, díla, ideje: sborník referátů z vědecké konference konané ve dnech 22. - 23. dubna 2005 v Sedmihorkách*. Semily: Státní okresní archiv Semily, 2005, s. 174.

⁶² KŘELINA, František. *Jalovčí stráně: novely a povídky*. 7. vyd. Praha: Československý spisovatel, 1967, s. 137.

⁶³ KNAP, Josef. Půda a české písemnictví. In: ČAREK, Jan. *Tváří k vesnici*. Praha: Novina, 1936, s. 53.

ale bylo toho víc, dření, děti... Ještě se odplížila k mezi."⁶⁴ Autor ukazuje drsný život hospodářů, na kterých neustálá práce na polích zanechala viditelnou stopu. „*Tenkrát byl ještě jeho otec živ, okopal řepu za ni, i toho dne, kdy měla pohřeb, kvečeru se zas popelil v poli, snad tu na těch hroudách ještě ulpěl jeho pot a jeho dech: jak se ohýbal k brázdě, byl celý do oblouku.*"⁶⁵

S motivem půdy do značné míry souvisí motiv smrti. Nalezneme ho tedy ve výše zmíněných povídkách, kde motiv smrti souvisí s motivem půdy. Smrt v povídce *Rostl tam jalovec a vřes* má zásadní význam pro změnu priorit Jana Kopala. Hospodář v povídce plánoval budoucnost svojí dcery, avšak její smrt ukázala pravou podobu života. Smrt zde může být chápána jako důsledek nepoctivého a hamižného Kopalova charakteru. Smrt v povídce *Nenasytná pole* je zmiňovaná častěji. Práce na polích hospodářům brala sílu, život i zvířata. Zvířata byla hlavními pomocníky při práci na polích, svozu dřeva nebo jako dopravní prostředek. Stala se pro hospodáře symbolem majetku a síly. Těžká práce a nepřístupný terén zapříčinily smrt valacha a zranění starého Třímka. „*Třímek ucítil pronikavou bolest, až zařval – a omdlel. To už neslyšel, že Honzík volá od jetele a že k němu běží. Skoro současně přiběhli dřevaři z lesa. Sochory mu uvolnili rozdrčenou nohu. Valacha podřízli; dodělával. Třímka odvezli do nemocnice, odkud se vrátil až na podzim – chromý.*"⁶⁶

Smrt je v povídkách popsána s palčivou reálností a je chápána jako trvalá součást lidského života. Je jedinou jistotou člověka a dočká se jí každý, bez rozdílu věku, bohatství či charakteru. Avšak smrt se může zdát i nespravedlivá, když zemře nevinné dítě či mladý člověk. Může se jevit jako jediná možnost vysvobození se z bídy a nespravedlnosti života. Nemohoucnost starého Třímka přivedla k myšlenkám na smrt: „*Chromý drží ještě ty hroudy před očima. Rozevřel hrst a pustil je na zem, tak asi hlína padala z jeho hrsti na otcovu rakev, je tomu nejednou tak neuvěřitelně blízko, těmto*

⁶⁴ KŘELINA, František. *Jalovčí stráně: novely a povídky*. 7. vyd. Praha: Československý spisovatel, 1967, s. 98.

⁶⁵ Tamtéž, s. 98.

⁶⁶ Tamtéž, s. 93.

představám, jak hroudy dopadají na rakev, takové hroudy, jako teď drží v prstech.... Třímek se sehnul a po čtyřech se plazí k mezi. Nevzpírá se, nevzteká, je najednou něco tichého v jeho bezmoci."⁶⁷

Sedlák je zvyklý na dennodenní práci, těžkou dřinu na polích, nedostatek spánku a odpočinku. To vše zvládne, ale nedokáže se smířit s pocitem zbytečnosti a nepotřebnosti v hospodářství. Doba krize poznamenala mnoho hospodářů. Nezaměstnanost a chudoba se staly společným problémem sedláků. Někteří si hledali práci ve městě, v jiném řemesle, než znali. Ostatní, jako byl Hamák z povídky *Pachtýř a hospodář*, nedokázali pro svoji čest a hrdost opustit rodné řemeslo a upsat se jiné práci. Nouze o práci a pocit beznaděje dohnaly Hamáka k sebevraždě. „*Takový člověk jako Hamák by nešel po žebrotě, to by nedokázal. Proto udělal – ten hřích.*”⁶⁸

Smrt se objevuje v několika povídkách, je vždy spojena s těžkou prací na polích, stejně tak jako s chudobou a nedostatkem jídla. Pro některé se stala východiskem z bídneho života, pro druhé znamenala druhou šanci na lepší život. Smrt i v tomto případě posouvá děj jiným směrem. Každý z hrdinů se s ní vyrovnává po svém, někteří ji berou jako přirozenou součást života jako v povídce *Nenasytné pole*, jiní se díky ní více věnují své práci jako vdova Irma z povídky *Vdoví úděl*. Pro ostatní je ponaučením, že se druhým nemá přát nic zlého, jinak se to obrátí proti nim jako v povídce *Rostl tam vřes a jalovec*.

Výrazným motivem Křelinových povídek je také motiv zakořenění. V povídkách se s tímto motivem setkáme v souvislosti s opuštěním domova v důsledku provdání či hledání zaměstnání v jiném kraji. Ať je důsledek odchodu z domova jakýkoli, vždy se s ním protagonisté těžko vyrovnávají. Spoutanost lidí s půdou byla pro některé apriorní, jiní se jí dokázali vzdát. František Křelina napsal: „*Současná vesnice se vzdala svého života, takový je běh světa, a rychle se přizpůsobuje mravům městské společnosti.*”⁶⁹ Svoji výše

⁶⁷ KŘELINA, František. *Jalovčí stráně: novely a povídky*. 7. vyd. Praha: Československý spisovatel, 1967, s. 98.

⁶⁸ Tamtéž, s. 178.

⁶⁹ KŘELINA, František. Duchovní tvář dnešní české vesnice. In: ČAREK, Jan. *Tváří k vesnici*. Praha: Novina, 1936, s. 86.

zmíněnou myšlenku včleňuje i do povídek, kdy se dcery a synové hospodářů stěhují do měst v důsledku bídy, nezaměstnanosti, dluhů či v tužbě po lepším životě.

Výrazný motiv zakořenění nalezneme v povídce *Dva kraje*. Již název povídky napovídá, že zde významnou roli bude hrát kraj, odkud hrdinové pocházejí. Desátník Jindra Vinař přijíždí do podhorské krajiny, kde se zamiluje do Majdy. V kraji se cítí být cizincem. „*Připadá si tu cizí a nejrady by odjel hned zítra.*”⁷⁰ Majdina láska je větší než sepětí s domovem, a tak odchází za Jindrou do roviny Sedlce. Sledujeme psychické strádání ženy, která se cítí být v novém domově osamocená. Vykořenění z domova pro ni nebylo snadné, ale obětuje svoje osobní štěstí ve prospěch synka, který se jí narodil. Hrdinka Majda se pro štěstí rodiny zpět domů nevrátila, naopak Helena z povídky *Nenasytné pole* nemohla unést stesk po domově. Vrátila se i s dítětem do rodné chalupy, jež se pro ni stala zárukou jistoty a trvalosti.

V povídce *Marta učitelka* sledujeme dívku, která se z roviny odstěhovala do podhorské vesnice za práci. Podhorský kraj jí přirostl k srdci více než město, z něhož pocházela. Ve městě zůstala její sestra, kterou finančně podporovala. Po návštěvě sestry se více utvrdila ve svém rozhodnutí: „*Ne, nezvykla by si takto žít, tam v horské samotě má svůj klid i svůj svět; znenadání se jí zastesklo po její komůrce ve škole i po jejích věcech a připadá si tu docela cizí, ani hotelový pokojík by jí nebyl tak cizí jako příbytek sestřin.*”⁷¹

S motivem zakořenění se setkáváme v povídkách *Vdoví úděl* a *Bratři*. V povídce *Vdoví úděl* se vdova Irma vrací do svého domova, kde se stará o maminku a otevírá si krám s nádobím a kovovými výrobky. Stejně tak Vojtěch z povídky *Bratři* se po ztrátě zaměstnání vrací zpět domů k rodičům. Zde Křelina zobrazil vnitřní zápas hrdiny se sebou samým i s domovem. Domov se pro hrdinu nestal pocitem bezpečí, naopak žil v neustálém napětí, neklidu, starostmi o budoucí

⁷⁰ KŘELINA, František. *Jalovčí stráně: novely a povídky*. 7. vyd. Praha: Československý spisovatel, 1967, s. 36.

⁷¹ Tamtéž, s. 87.

život. Vojtěch z domova odchází a bere si Němku, se kterou se paradoxně necítí šťastný a neutvoří s ní domov v pravém slova smyslu. „*A on tu žil v Němcích, za kopcem, jak se u nich dole říkalo, měl s Inge čtyři děti, jež uměly česky i německy, žil tam pracovitý, spokojený – zavržený.*”⁷²

Motiv zakořenění tak souvisí nejenom s domovem, prostředím, do něhož jsme se narodili, ale i s lidmi, kteří v něm žijí. Pokud se necítíme šťastní v domově, najdeme štěstí v jiném kraji, jak tomu bylo u Marty, ale není to jisté. Vidíme to na postavě Vojtěcha, jemuž k plnohodnotnému domovu a pocitu jistoty schází něco vnitřního, co nemůže nalézt. Vedle toho motiv zakořenění je důležitý v povídkách *Nenasytné pole* a *Vdoví úděl*, kde se domov stal symbolem jistoty a možností začít nový život.

S motivem zakořenění souvisí motiv rodiny, který je prostoupený celým dílem. Rodina je základním znakem sedláků. „*Selský člověk považuje rodinný život za přirozenou potřebu. Zdravý člověk nezůstává svobodný. Děti jsou mu přirozeným zjevem, smyslem života.*”⁷³ V povídkách se setkáváme se ženami, jejichž tužba po dítěti nebyla naplněna. Je to vdova Irma, která po nešťastném manželství volila poklidný život s matkou, avšak v nitru cítí prázdnotu. Stejně tak Marta, která svůj život zasvětila učitelskému povolání, ale při pohledu na sestřino dítě propadá úzkosti.

„*Chce se vzchopit, k čemu pláč, říká si urputně, vždyť mám všecko, co jsem chtěla, vždyť bych se sestrou neměnila, nemám čeho litovat, k čemu taková bláhovost.... Palčivá krutost jejich bradavek nebude ukojena, ani mužská pěst je nestiskne, ani hladový i nevědomý čumáček nekřtěňátka, obtížila je nad cizí kolébkou jen marná žalost a marná touha.*”⁷⁴

⁷² KŘELINA, František. *Jalovčí stráně: novely a povídky*. 7. vyd. Praha: Československý spisovatel, 1967, s. 162.

⁷³ MATULA, Antonín. *Filosofie venkova*. Praha: Českomoravský podnik tiskařský a vydavatelský, 1925, s. 108.

⁷⁴ KŘELINA, František. *Jalovčí stráně: novely a povídky*. 7. vyd. Praha: Československý spisovatel, 1967, s. 88.

Lidé, kterým byly dopřány děti, se musí vypořádávat s realitou chudoby. V povídce *Žebrácké vandrování* se setkáváme s řezníkem, který nemá peníze, aby uživil svou ženu a dva syny. Jde po žebrotě, hledá práci u bývalého spolužáka, který jím však opovrhne. V této povídce sledujeme vnitřní monolog Václava Honzejka, který se cítí být společností odsouzený, nepotřebný a neví, jak se s těmito pocity vyrovnat. Po odmítnutí práce u svého bývalého spolužáka dochází k závěru, že „*lidské společenství je hlubší než hlad nebo sytost, bohatství či chudoba. Všechn lidský čas započal, aby pominul. A cokoli člověk má, dostal jako dar. A největší dar je láska.*”⁷⁵

⁷⁵ KŘELINA, František. *Jalovčí stráně: novely a povídky*. 7. vyd. Praha: Československý spisovatel, 1967, s. 201.

5. Václav Prokůpek

5.1 Život a dílo

Prozaik, literární publicista a kritik se narodil 11. 7. 1902 v Dolním Lochově u Jičína do rodiny rolníka. Roku 1923 maturoval na gymnáziu a nastoupil na studium Českého vysokého učení technického do Prahy, které však nedokončil. Více ho to tíhlo k žurnalistice a literární práci. Po seznámení s Josefem Knapem a Františkem Křelinou založili revui Sever a východ, která vycházela v Trutnově. Věnoval se redaktorské činnosti v deníku Venkov či týdeníku Svobodná republika.

Byl dvakrát ženatý, jeho první žena Marie Trganová zemřela na tuberkulózu. Jeho druhou ženou se stala roku 1937 Isabela Raidová, se kterou se přestěhoval do Brna, kde působil jako redaktor deníku Svoboda. Posléze začal pracovat v Družstvu Moravského kola spisovatelů, ve kterém působil i jako ředitel a vybudoval z něho prosperující podnik. „*Mimořádné organizační schopnosti Václava Prokůpka, jeho smysl pro knižní trh i umění jednat s lidmi – získat pro nakladatelství zajímavé tituly a na úrovni je vydat – učinily z Družstva Moravského kola spisovatelů nakladatelství v dějinách české knižní kultury nepřehlédnutelné.*”⁷⁶

Jako ředitel Družstva Moravského kola se Prokůpek zaměřil na dětskou literaturu a založil dvě edice věnované dětem, a to *Radovánky* (1946-1948) a *Slunečnici* (1946-1948), kterou redigoval spolu s Antonínem Šrámkem. V nakladatelství vyšly verše Jarmily Urbánkové *Voničky*, Křelinova próza pro děti *Z bukového dřeva* a povídkový triptych *Zimní dědek*, Knapovy povídky s názvem *Trojlístek* a *Kámen ze všech nejkrásnější* Jana Knoba. Prokůpek věnoval nakladatelství veškerý čas, důkladně vybíral autory a tituly,

⁷⁶ NOVÁKOVÁ, Luisa. Václav Prokůpek a ediční činnost Družstva Moravského kola spisovatelů věnovaná dětem In: *Ruralismus, jeho kořeny a dědictví: osobnosti, díla, ideje: sborník referátů z vědecké konference konané ve dnech 22. - 23. dubna 2005 v Sedmihorkách*. Semily: Státní okresní archiv Semily, 2005, s. 141.

kteře vydá. Jako ilustrátoři knih v Druŕstvu pracovali Vlastimil Rada, Vojtěch Sedláček či Jiří Trnka. Václav Prokůpek se zaslouŕil o zaloŕení Klubu mladých řtenářů (1947), jehoŕ předsedou byl Vojtěch Martínek, který do nakladatelství také přispíval svými pohádkami, například *U jasného plamene* (1946). Prosperující podnik v čele s výborným organizátorem byl vlivem politických okolností roku 1948 rozpuštěn, tudíŕ Václav Prokůpek začal pracovat v nakladatelství Vyšehrad. Téhoŕ roku byl vyloučen ze Syndikátu českých spisovatelů a ztratil zaměstnání, jelikoŕ podle akčního výboru odporoval lidově demokratickému zřídění.

Roku 1951 byl zatčen, převezzen do Prahy a téhoŕ roku byl odsouzen k 22 letům vězení spolu s dalšími katolickými autory, jako byli Jan Zahradníček, Bedřich Fučík, Josef Knap, František Křelina. Byl mu zabaven majetek, ztratil zaměstnání a jeho rodina se musela vystěhovat z bytu, byla diskriminovaná a pronásledovaná. Prokůpek několikrát ŕádal o amnestii, ale byla mu vŕdy zamítnuta se slovy: „odsouzeného nutno považovat za organizátora nebezpečných skupin.“⁷⁷

Prošel si několika věznicemi (Ruzyně, Litoměřice, Mírov, Pankrác, Valdice), kde byl podroben vyšetřovacím vazbám, popřípadě těžkým pracím v uranových dolech. Aŕ roku 1964 byl podmíněčně propuštěn a roku 1967 rehabilitován. V této době uŕ byl velmi nemocen, trpěl rozedmou plic, bronchitidou a cukrovkou. Zemřel po převozu do nemocnice 22. 5. 1974.

Prokůpek do svých děl stejně jako Křelina a Knap promítal ideály ruralismu. Zobrazoval postavy venkovanů, sedláků, a blížil se tak k naturalismu venkovských autorů. Často se ve svých prózách nechával inspirovat rodným Jičínskem. K prvním pracím patří *Přes věky* (1926) a povídka *Esa a Bůh* (1926), v nichŕ autor aplikoval naturalistické prvky, které uplatnil i v povídce *Kamarádi* (1927).

⁷⁷ FAJSTAUEROVÁ, Hana. Příběh z padesátých let In: *Ruralismus, jeho kořeny a dědictví: osobnosti, díla, ideje: sborník referátů z vědecké konference konané ve dnech 22. - 23. dubna 2005 v Sedmihorkách*. Semily: Státní okresní archiv Semily, 2005, s. 109.

Kladný vztah ke zvířatům promítl do románu *Baba* (1928), který začal psát na své cestě po Francii. Ve výše zmíněných románech naturalistickým způsobem vylíčil osudy vnitřně rozervaných lidí, kteří nenacházejí smysl života. V líčení osudů sedláků pokračoval novelou *Marie* (1930), která je považována za první pokus autora o nástin ruralistického programu. Líčí zde příběh venkovské dívky, která si myslela, že ve městě nalezne více možností, co se studia týče. Městské prostředí ji však zklamalo a odjíždí zpět do rodného domova. Dalším románem s ruralistickým laděním je *Ve stínu hor* (1931), kde se autor nechal inspirovat J. K. Šlejharem a navazuje na jeho „*naturalistické vidění a metodu vciťování se do díla. Syrovým a často popisným výrazem zobrazoval drsné, vášnivé a vnitřně rozeklané vesnické typy, tragédie lidí stíhaných bídou a marně vzdorujících osudovému určení, ochromovaných zlem, sobectvím a krutostí.*”⁷⁸

V dalších románech se vyskytují motivy selství, životního údělu, determinace člověka, avšak na rozdíl od předchozích autorů se Prokůpek více zabýval povahokresbou postav. V jeho dílech nalezneme větší psychologickou analýzu hrdinů, kteří nedokážou změnit svůj osud, jako v románu *Zakryto slzami* (1937). K dalším románům o postavení lidí z prostředí Hlučínska vypovídá román *Ztracená země* (1939). Návrat ke kořenům sledujeme v románu *Nebe nad námi* (1940). Pro děti napsal Prokůpek knihu vzpomínek *Naše hříbátko* (1943), která vychází z již zmíněného kladného vztahu ke koním a zvířatům vůbec.

⁷⁸ FORST, Vladimír, Jiří OPELÍK a Luboš MERHAUT. *Lexikon české literatury: osobnosti, díla, instituce*. 1. vyd. Praha: Academia, 1985, s. 1118.

5.2 Analýza románu Zakryto slzami

Román vyšel poprvé roku 1937 a je situován do let předválečných, přesněji do let 1928-1933. Do těchto roků autor zasadil tragický osud rodiny Zemanů, která se musela vyrovnat s nepřízní osudu. Dynamicky ztvárněný děj, který je prostoupený impresionisticky laděnými událostmi, tragickými osudy lidí a lyricky ztvárněnou přírodou, zapříčinil neustálou proměnnost příběhu, a tak zvýšil čtivost románu.

Román se dělí do dvaceti kapitol, z nichž první polovina vypovídá o vesnické idyle, neskonale lásce a oddanosti k přírodě. Poté nastává kolize mezi životem a smrtí a román se nese v pochmurném stylu.

Děj začíná roku 1928, kdy si mladý Zeman přivádí na statek nevěstu Marii. Rodiče Václava Marii neměli rádi, jelikož byla z města a selské práci nerozuměla. Postupem času Marie poznává těžký úděl vesničanů, tíží práce na polích, dary přírody, ale i výdobytky moderní techniky, které zemědělcům ulehčují kdejakou práci. Prvopočáteční averze Zemanů plynoucí z Mariiny neznalosti selského prostředí se rozplývá, když vidí, jak se Marie odhodlaně staví k práci ve světnici i na poli. Zakládá knihovnu, kupuje stroje, radí obecní radě ohledně financí. Získává si místní obyvatele Hlaholce a stává se nedílnou součástí vesnice. Václavovi se daří a kupuje pro Marii Doubí, kde si za dlouhých letních večerů připomínají sílu jejich lásky, kterou ještě více utvrdilo očekávání dítěte.

Zlom nastává v okamžiku porodu, kdy Marie těžce onemocní. Dítě je odvezeno do Hlaholce a Marie zůstává v jičínské nemocnici kvůli zápalu plic. Její stav se nezlepšuje, je převezena do sanatoria v Žamberku, poté do Tater. Václav zanedbává hospodářství. Mariino léčení ho přivedlo do dluhů, prodává pole, dobytek, veškeré své dědictví jen pro záchranu Marie, kterou se stejně zachránit nepodaří.

5.2.1 Postavy

Autor do románu zvolil postavy, které dynamickým způsobem rozvíjejí děj a mají aspekt významotvornosti. Postavy zarámované do děje představují jistý typ sociální vrstvy. Reprezentují určitou společnost, ve které žijí nebo z které pocházejí. Stěžejní postavou se stal Václav Zeman, který je ztělesněním pravého sedláka. Houževnatost, píle, vůle, odhodlání a láska k tradicím z něj udělala váženého sedláka v Hlaholci. Miloval přírodu, pole, louky a dobytek stejně vroucně jako svoji ženu Marii, kterou si v květnu 1928 přivezl na statek. Láska, kterou k ní cítil, byla natolik výjimečná, že mu dodávala sílu vytrvat v té nejtěžší práci. „*Václav Zeman je omilostněn nesmírnou láskou. Pro ni a pro její ztělesňovatelku Marii byl by sto lámat skály, obracet svět na ruby.*”⁷⁹

Na postavě Václava můžeme pozorovat veškeré atributy spojené se selstvím. Odráží se v ní citový vztah mezi sedlákem a půdou, který na jednu stranu činí ze sedláků nesvobodné lidi, jelikož závazek mezi půdou a hospodářem je apriorní. Na druhou stranu se půda pro Václava stává pevným bodem, ke kterému se vrací a vypořádává se s nespravedlivým osudem. Zpočátku sledujeme Václavovu neutuchající práci na polích, v lesích a lomech. Rodinný život sedláků se posouvá na druhý okraj. Vyčerpanost z práce a pozdní návraty domů nikterak nepomáhaly k prohloubení rodinného života. „*Už dávno mu nebylo tak lehce u srdce, už dávno nevzpomínal na svou milou Marii s takovou láskou a uspokojením.*”⁸⁰

Postava Václava nám dává možnost hlouběji proniknout mezi selský lid a pochopit jeho hmotné potřeby, sociální a kulturní tradice včetně jeho mentality. Atributy selství se u Václava mění s nástupem Mariiny nemoci. Sledujeme jeho morální úpadek jako sedláka, jelikož se o hospodářství přestal starat. „*Já vás mám orat a zasévat.... Ale poradte, jak vás mám zasévat, když má jediná doma vadne? Řekněte,*

⁷⁹ STUPKA, Vladimír. Studie o autorovi. In PROKŮPEK, Václav. *Zakryto slzami*. 8. vyd. Brno: V. Prokůpek, 1948, s. 220.

⁸⁰ PROKŮPEK, Václav a Jindřich ZEŽULA. *Zakryto slzami*. 10. vyd. Třebíč: Arca JiMfa, 1994, s. 99.

jak se mám radovat, že přišlo jaro, když je pro slzy ani nevidím?”⁸¹
Václav se bezděčně odpoutává od půdy a od hodnot selského života, je lhostejný k hospodářství a společnosti. Láska k polím, tradice a dědictví nejsou pro něj jistotou, prodává Kamenec, pole, na němž si jeho otec nejvíce zakládal. „*Já se vzdám pole, ale jako je otec dovedl vyrvat kamení a lesu, tak já nyní vyrvu Marii z náruče smrti! Vzdám se Kamence, abych uchránil svou ženu. Obojí je moje, jenže ty, Marie, jsi první!*”⁸²

Autor zachycuje moment, kdy se hrdina musí vyrovnat s nemocí své ženy, a zároveň přidává mravní závazek hrdiny, který se nesmí vzdát hospodářství. Václav se jeví jako člověk více pudový než uvědomělý. Prodává Kamenec, aby mohl zaplatit dluhy za Mariinu léčbu, později si ale uvědomuje, že práce a hospodářství mu dají sílu žít dál a překonat nespravedlnosti života.

Vedle Václava je hlavní postavou Marie, ztělesňující veškeré atributy městského životního stylu. Prostředí, do kterého se provdala, formulovalo její osobnost. Dřívější úřednice, sečtělá dívka, vzor elegance a intelektuálnosti se před očima Zemanů měnila v selku. „*Ta, která přijela do Hlaholce v závoji a ve svatebním bílém rouchu, podobajíc se spíš kněžně než selce, usedá nyní k vemenům krav.*”⁸³
Postava Marie má zásadní vliv i na chod života v obci, otvírá knihovnu, kde nabízí díla autorů, jako byla Karolína Světlá, Josef Holeček, Fráňa Šrámek či Josef Knap. Díky ní vesnice dostala sečtělou, vzdělání a všeobecný rozhled. Dříve byla pojímána jako intelektuálně prázdný prostor, v němž hrdinové fyzicky pracují a vedou prázdný způsob života.

Postava Marie má zásadní vliv na děj románu. Reprezentuje městskou civilizaci. I když jejím rodným krajem bylo Kladensko, více si zamilovala prostředí Hlaholce. „*U nás se nedá žít v souladu se zemí jako u vás. Tady zem obděláváte, tady polím dáváte. U nás se zemi jen*

⁸¹ PROKŮPEK, Václav a Jindřich ZEŽULA. *Zakryto slzami*. 10. vyd. Třebíč: Arca JiMfa, 1994, s. 168.

⁸² Tamtéž, s. 176.

⁸³ Tamtéž, s. 46.

bere.”⁸⁴ Marie přijala přirozený řád přírody, naplnil ji uspokojivý pocit z práce a uvědomila si svůj úkol na vesnici. Věděla, že vesničané jsou skeptičtí k výdobytkům civilizace, ale dokázala je díky své zkušenosti informovat o aktuálním dění mimo vesnici, prohlubovala jejich vzdělanost, a to vše bezděčně a nenásilně.

V románu se většinou setkáme s postavami z vesnického prostředí, kterým nepřízeň osudu změnila život, jako byla například vdova Křepelička, jíž manžela zabil padající strom. Stala se typickou postavou poblázněné vdovy, která se těžko vyrovnává se smrtí manžela. Podobně je na tom pomatený vdovec Albín Haken, kterému se vesničané vyhýbali, ale nakonec ho přijali mezi sebe. V románu je zobrazen těžký úděl vdov a vdovců, kteří se těžko socializují do společnosti a spíše si zvykají na samotu.

Toho roku, co se Václav oženil, zasáhla svět bída. Nebyla práce, zpožďovaly se výplaty. Sedláci neměli z čeho žít. Tato doba nahrávala nepoctivcům, podnikavcům a odvážlivcům, jako byl měšťan Josef Gorný, kterého zlákala touha po jílu. Gorný byl vypočítavý muž, který si získal vesničany díky práci, kterou jim nabídl. Zde autor ukazuje mravní hranici mezi měšťanem a vesničanem. Městský život nabízí lidem několik možností, a tak zeslabuje jejich mravní hodnoty. V opozici k tomu stojí venkov a jeho pevné a neměnné zákonitosti půdy a mravní jistoty.

I když Prokůpek v románu vytvořil několik figur, tak se typickým znakem pro všechny postavy stala selská odolnost vůči nepřízni osudu. Kulturní, hospodářské i společenské radosti i strasti měli Hlaholští společné, tudíž se v románu nikdo nikterak nevymykal zaběhlým způsobůmžití na vesnici. V popředí příběhu stojí Václav s Marií a jeho rodiče, ale jejich život ovlivňují i lidé z jejich okolí, ať je to radní Lachman, samotář Albín Haken, Mariina sokyně v lásce Lucie Hrbolatá, služebná Žofie Sállová či vdova Filomena. Román je zalidněn několika vedlejšími postavami, které se podílejí větší či menší měrou na sledu románových událostí. Hlavní dějová linie je

⁸⁴ PROKŮPEK, Václav a Jindřich ZEŽULA. *Zakryto slzami*. 10. vyd. Třebíč: Arca JiMfa, 1994, s. 36.

tedy doplněna několika odbočkami, které dotvářejí celkový kontext příběhu.

5.2.2 Prostor

Jak již bylo řečeno, román se odehrává v Hlaholci v letech 1928-1933. Časoprostor, do kterého autor příběh zasadil, má elementární vliv na děj románu. Prostor a čas spolu úzce souvisejí. Jeden element podporuje druhý nebo je jeho příčinou. Život sedláků negativně ovlivnila poválečná krize. V románu se setkáváme s lidmi, kterým sucho, nedostatek peněz a práce vzaly naději. Hospodářská krize 30. let je v románu několikrát zmíněna. „*V těch dobách se nikde na světě nejedlo tak levně jako v zemích bývalé koruny české a na Slovensku – Československem byla nazvána ta překrásná země ve středu Evropy – mnozí ji považovali za samotné její srdce. Ale mnohé selské usedlosti se topily v dluzích.... Ačkoli obilí už po několik let krize bylo až k smíchu levné, ačkoliv se na selskou dřinu žehralo, přece se na vsích věřilo ze všeho nejvíce polím.*”⁸⁵

Tento zřetelný aspekt má vliv na rozvíjení děje. Autor v románu impresionisticky popsal vesnice, pole, louky, lesy a zvěř v nich. Prostorový popis anuluje akčnost děje, naopak umožňuje kompletnost a kompatibilitu fabule. Autorův důraz na prostor, v němž se příběh odehrává, zvyšuje pozornost čtenáře, který tak má možnost pochopit souvislosti a důsledky jednání postav. Popis prostoru (zejména přírody) je realisticky prostý. Autor personifikuje přírodu a její dary. S lehkostí líčí krajinu, zvířata, stavení a vše, co k ní patří.

„*Koňadry v tmavých čepičkách, které se jim prodlužují v náprsenky až do půli břicha, modřinky s modravým čepečkem na hlavě, s bílým lemováním.... A jejich domečky? Vzorové ukázky stavitelství!.... Zpěváček se schoval, nevidí ho, ale slyší, jak vyzvání pěnkaví poledne: rrrnn, rrrnn-čad-čaf-čaf-čaf-rrrrnn-čák. Chválí svou paní a vzdává jí obdiv jako stavitelce společného domova; pěnkaví manželka je pilnější než včelička a chmýří spřádá s pavučinami*

⁸⁵ PROKŮPEK, Václav a Jindřich ZEZULA. *Zakryto slzami*. 10. vyd. Třebíč: Arca JiMfa, 1994, s. 78 a 180.

a s mechem tak umně, že její chaloupku by jí mohla závidět pěnkaví královna.”⁸⁶

Příroda se stala symbolem bezpečí a oázou klidu. Lidé do ní utíkají od svých starostí. Nechají se unášet krásou a bezstarostností zvířecích obyvatelů lesa. Děj románu je ozvláštněn básněmi z díla Karla Tomana *Měsíce*. Fabule je zasazena zejména do toposu vesnice, kde lidé žili v sounáležitosti s přírodou, tudíž vnímali každé období roku emocionálně. Do období žní autor včlenil báseň *Srpen*, která komplexně vypovídá o darech tohoto období.

*„V zahradu uzavřenou světu
Šum klasů zpívá a voní živým chlebem
Pokojná píseň žní jde po polích
A pod ohnivým sluncem
Blažený pot si stírá člověk.*”⁸⁷

Stejně jako báseň *Srpen*, jsou v románu zmíněny básně *Duben* a *Září*, které stejně věrohodně dokreslují popis přírody a dění na vesnici v tom daném měsíci. Vedle Tomanových básní autor fabuli příběhu oživuje známými i neznámými písněmi, které Marie zpívala zvířatům, lesům i Hlaholským.

První dějová linie románu se odehrává na vesnici, kde pozorujeme členitost a bohatost vesnické práce a přírody. *„Příroda je hlavním činitelem života vesničanova, třebaže technická kultura, hospodářská a společenská zařízení nové doby uvolnila poněkud práci venkovanovu z dřívější naprosté závislosti na přírodě a přiblížila tak venkovanovy životní podmínky podmínkám života ostatních vrstev národa a setřela z části rozdíl mezi lidem venkovským a městským.*”⁸⁸ Lidé se bránili technickému pokroku, spoléhali jen na svou sílu. Marie, která přišla z města, vesničany přesvědčuje o výhodách moderních technologií. Na lidech z vesnice můžeme sledovat nedůvěru

⁸⁶ PROKŮPEK, Václav a Jindřich ZEŽULA. *Zakryto slzami*. 10. vyd. Třebíč: Arca JiMfa, 1994, s. 207-209.

⁸⁷ Tamtéž, s. 125.

⁸⁸ MATULA, Antonín. *Filosofie venkova*. Praha: Českomoravský podnik tiskařský a vydavatelský, 1925, s. 132.

k pokroku, stejně tak jako neschopnost nechat si poradit. K selské práci stačily pouze tradice a zkušenosti, které lidé získávali během života. Naproti tomu autor v druhé linii příběhu staví topos města, zejména Jičína, který nabízí oproti vesnici technologické, průmyslové a ekonomické vymoženosti. Postavy románu, zejména Václav a jeho rodiče, přicházejí na to, že dynamické, kulturní a po všech směrech rozvinuté město dává vesnickým lidem šanci přežít.

5.2.3 Motivy

Výrazným motivem díla se stala smrt, která se v románu vyskytuje několikrát. Prochází napříč celým dějem. Některá smrt je zmíněna okrajově, například smrt dřevaře Křepely. Stejně okrajově je zmíněn potrat Marie. Smrt je v románu dána do souvislosti s těžkou dřinou vesničanů. Hmotná práce spojená s chudobou a nedostatkem jídla má za následek smrt, a to jak u lidí, tak i u zvířat. Emotivně je popsána smrt Václavových klisen, které při dlouhodobém vození písku z lomu, nedostatkem jídla a odpočinku zahynuly při práci.

„Kobylky mají krok vratký, nohama sotva pletou.... Podsední Vranka postihla vznik tragédie, poznala okamžik, v němž přední kolo sjelo, když ještě sjíždělo.... Kobylí srdce ranila mrtvice. A Hnědka, náruční Hnědka? Zděsila se, prudký zvrát oje ji strhl doleva, chtěla se zachránit výskokem, ale předníma nohama dopadla na okrajový kámen a v jejích holeních chruplo, klesla na přední kolena, zatímco zadní půlí těla se ještě snažila o záchranu nákladu snad víc než o samu sebe. Zatímco Vranka, s hlavou levou tváří položenou na bílém písku, už zhasínala, Hnědčiny zadní nohy chytala smrtelná křeč; její slabiny se hluboko propadaly a pravé oko, dokořán otevřené, jako by se ptalo, co se přihodilo, hledělo s důvěrou vzhůru.“⁸⁹

Autor smrt Václavových klisen popsal s jemnocitem a lyrickým zobrazením Václavových pocitů. Smrt zvířete byla pro sedláky stejně krutá jako smrt člověka. Pro Václava se koně stali symbolem života, jejich hříva a řehot byly pro něj začátkem dalšího dne. „*Sedlák bez*

⁸⁹ PROKŮPEK, Václav, Jindřich ZEŽULA. *Zakryto slzami*. 10. vyd. Třebíč: Arca JiMfa, 1994, s. 82-83.

koní je na tom jako strom bez koruny – sedlák bez koní je na tom hůř než beznohý”⁹⁰

Smrt koní se v románu objevuje ještě jednou, a to paradoxně při narození dítěte. Spěch, netrpělivost a nervozita starého Zemana zapříčinily splašení klisen, když jely do vsi pro lékaře. *„Zdivočelé kobyly spatřily překážku. Prudkým skokem roztrhaly postroje. Nalomená oj znovu praskla. Kobyly úzkostně výskly. Poslední vysoký skok. Jím se přehouply přes taras mostu i s bryčkou. Praskot a třísky! Pak rázem ticho a nářek. Smrtné zaúpění.*”⁹¹ Takto popsaná smrt koní působí zcela věrohodně a realisticky.

Smrt člověka je v knize frekventovaná již od počátku, ale není na ni kladen důraz. Přicházející smrt mohou představovat staří Zemanovi, jejichž tělo chátrá, ale narozením vnoučka zase mají pro co žít. Až smrtelná choroba Marie mění charakter příběhu. První dějová linie byla postavena na lásce novomanželů, jejich oddanosti, ale i na vypořádání se s krizí a se smrtí koní. Druhá linie je postavena na boji s Mariinou smrtelnou nemocí a na zadlužení Václava, do kterého ho přivedlo Mariino léčení a pobyt v nemocnici. Smrtelná nemoc Marie jí nedává možnost starat se o svého syna. Po porodu si ji nechávají v jičínské nemocnici a čtenář má tak možnost pozorovat zápas Václava a Marie s nevléčitelnou nemocí. Po šestnácti měsících Marie svůj zápas prohrála, zemřela pět let po svatbě. Její smrt je v knize chápána jako vysvobození.

Autor popsal tvrdý život venkovanů. Realisticky ztvárnil dennodenní práci, boj o přežití a vyrovnání se se ztrátou dobytka či hospodářství. Pro Prokůpka je toto realistické ztvárnění typické, vypovídá o jeho vztahu k polím, lidem a hospodářství. Chtěl prostřednictvím svých děl upozornit na nedostatek materiálních statků. Pesimistický pohled na svět umocňuje motivem smrti, který působí na dějovost fabule. *„Smrt je tu nosným momentem tragického vidění a koncipování života.*”⁹²

⁹⁰ PROKŮPEK, Václav, Jindřich ZEŽULA. *Zakryto slzami*. 10. vyd. Třebíč: Arca JiMfa, 1994, s. 113.

⁹¹ Tamtéž, s. 141.

⁹² LOPATKA, Jan. *Posudky*. 1. vyd. Praha: Torst, 2005, s. 126.

Vedle smrti je důležitý motiv zakořenění. Všechny postavy jsou v tomto románu srostlé s půdou. Tento dominantní motiv nalezneme v celém románu. Půda se stala pro sedláky prostředkem k práci a obživě. Selský stav byl zcela závislý na úrodě půdy, stejně jako byla půda závislá na způsobu práce. Práce na půdě dávala lidem smysl, poslání a určitou společenskou funkci. Lidé v Hlaholci žili na polích od svého dětství, byli na práci zvyklí a dennodenní dřina pro ně byla samozřejmostí. Paradoxem je, že lidé, kteří neustále pracují na polích a od rána do večera zúrodňují svoje hospodářství, jsou stále chudí; přesto se k přírodě stále modlí a věří v její sílu. Venkov je pro ně domovem, ruce nejlepším strojem. Lidé odmítají moderní techniku, chtějí své pole obdělávat ručně. Marie, která je jediná znalá městské civilizace a techniky, však dokáže přesvědčit vesničany, aby se nebáli nových strojů.

Rodina a vesnice patřily k základním sociálním institucím společnosti. Lidé se na vesnici znali a tvořili jakoby jednotný domov. Všem byla společná hmotná práce, selská dřina, chudoba a závislost jednoho na druhém. V nejtěžších dobách jeden druhému pomáhali, podporovali se navzájem. Z jednání sedláků lze vyčíst velkou vůli žít a přežít v době krize; jsou to muži, kteří vyrůstají z půdy a nenechají se o ni připravit.

*„Copak se sedláci dají vyhnat z polí, chalup, z vesnic? Ty neznáš historii? Nevydrželi sedláci už víc a horší? Nebyly války? Nebyla Bílá hora? Naším krajem prošla šestašedesátá, na to všechno pamatuj. A my žijeme. A když někdo o chalupu skutečně přijde, to je výstraha těm, co špatně hospodaří. Jsou jen dvě věčnosti, není-li naposled pouze jedna, země a nebe. Zatím patříme té první a ona nám.“*⁹³

S motivem zakořenění souvisí další výrazný motiv: selství. Je ústředním motivem románu, je spjata s hlavní dějovou linií. Venkovský lid, jeho ctnosti, humor, mluvu, zvyky, mravy, jeho originalitu nalezneme v každé kapitole románu. Sedláci žijí v souladu

⁹³ PROKŮPEK, Václav a Jindřich ZEŽULA. *Zakryto slzami*. 10. vyd. Třebíč: Arca JiMfa, 1994, s. 273.

se zemí, neboť jsou s ní spjatí materiálně i duchovně. „*Země, živitelko všeho, pomalu vydává, co bylo zasazeno a zaseto, ať člověkem, větrem, či jinak, daruje lidem všechno, co má. Nesjednává si při tom žádné výhrady ani podmínky.*”⁹⁴ Země je pro sedláky živitelkou. Ani v dobách sucha a krize se k ní neobracejí zády, naopak se k ní modlí a věří v její dary. Autor v románu poukázal na základní atributy selského lidu, jeho postavení ve společnosti a hodnoty, které vyznávají. Dalo by se říct, že autor selský stav v románu idealizuje, jelikož nenalezneme svár mezi sedláky či jakoukoli nenávist mezi sousedy v Hlaholci. Naopak nalézáme zde porozumění, ochotu pomoci a důvěru jednoho v druhého.

Ideál selství, který Prokůpek včlenil do románu, vypovídá o síle života, vytrvalosti a životního souzvuku. Již Inocenc Arnošt Bláha napsal: „*Sedlák je ten, kdo vzdělává půdu. Země je střediskem jeho práce a zájmu. On splývá takřka se zemí. On je země sama, země oživená, země se pohybující, myslící, vášnivá a citící. Proměňuje svoji podobu fysickou i mravní podle ní, podle jejích rovin, hor, údolí, luk, jež ho obklopují. Sedlák z Hané není týž jako sedlák z hor. Ale ovšem při tom základní rysy typu trvají. Různí tito sedláci jsou jen variace téhož thematu. Typ se pozměňuje, ale neztrácí.*”⁹⁵

Výrazným motivem díla se stal motiv rodičovské lásky. S tímto motivem se setkáme již na samém začátku románu. Vidíme, jak krutá může být neshoda mezi rodiči a dětmi, když syn neposlechne svého otce a ožení se s dívkou, která pro něj není vhodná. Je zde naznačen střet generací, kdy neshoda či nedorozumění zapříčiní rozepří v rodině. Staří Zemanovi nesouhlasili se svatbou svého syna, Marii odsoudili dříve, než ji poznali. „*Jan Zeman nevstává, na Marii pozdrav neodpovídá, a když k němu nevěsta přistoupila, odvrátil tvář.*”⁹⁶ Avšak moudrost stáří zvítězila a po čase staří Zemanovi zjistili, že Marie je pro Václava tou pravou. Staří Zemanovi se stali prototypem starostlivých rodičů bojujících se o své děti. Veškerá starost

⁹⁴ PROKŮPEK, Václav a Jindřich ZEŽULA. *Zakryto slzami*. 10. vyd. Třebíč: Arca JiMfa, 1994, s. 122.

⁹⁵ BLÁHA, Arnošt Inocenc. *Sociologie sedláka a dělníka: příspěvek k sociologii společenských vrstev*. Praha: Orbis, 1925, s. 101.

⁹⁶ PROKŮPEK, Václav a Jindřich ZEŽULA. *Zakryto slzami*. 10. vyd. Třebíč: Arca JiMfa, 1994, s. 16.

byla ta tam, když uviděli Marii, jak se kladně a zručně staví k selské práci.

Jan Zeman se stal nositelem tradic a hodnot, které ovšem v těch nejtěžších dobách musely jít stranou. V době nemoci Marie a dluhů, které v důsledku léčení nastaly, se starý Zeman vzdává svých hodnot. Dovoluje synovi prodat pole, aby mohl poplatit půjčky. V tomto skutku vidíme sílu rodičovské lásky, která i přes vrozený vztah k půdě dovoluje prodat pole, jež je po několik generací živila.

K dalším důkazům rodičovské lásky patří narození syna Vašíčka, který byl ihned odloučen od matky. Autor popisuje těžký úděl matky, které bylo dítě odňato. Neexistuje těsnějšího spojení, než jaké je mezi matkou a dítětem, avšak tohoto spojení se musela Marie vzdát. Její nakažlivá nemoc by dítě mohla ohrozit. Dalším důležitým motivem je v románu motiv boje. Nejdříve sledujeme vnitřní zápas Václava s rodiči o čestné postavení Marie v rodině. Marie si v rodině místo vydobyla, avšak nečekala, že za chvíli bude svádět boj se smrtí. Sledujeme marný boj Marie a jejího muže Václava o její život. Václav se zřekl hospodářství, Marie se musela zříknout syna, jen aby získala naději na život. Kvůli dluhům, prodeji polí a smrti koní Václav svádí další boj, boj o přežití. Výše zmíněný motiv naznačuje, jak těžký úděl má sedlák, kterému se rodinné a přírodní prostředí rozpadá pod rukama. S tímto motivem souvisí i motiv slz. „*Václav poprvé v životě si uvědomil, jak nesnadné je potlačit pláč, když srdce pláče.*”⁹⁷

Autor vykreslil venkovský život jako drsný a ponurý. Sedláci se museli vypořádávat s těžkou dobou a vnitřními krizemi. Pozorujeme životní drama rodiny Zemanů, kdy pod chmurným povrchem všedních dní a tíhou veškeré práce se skrývají lidé moudří a oddaní životu.

⁹⁷ PROKŮPEK, Václav a Jindřich ZEŽULA. *Zakryto slzami*. 10. vyd. Třebíč: Arca JiMfa, 1994, s. 183.

6. Závěr

Josef Knap, František Křelina i Václav Prokůpek patří bezesporu k ruralistické tvorbě. Jejich díla reprezentovala ruralismus a vypovídala o hlavních idejích a zákonitostech tohoto hnutí. I tak v jejich díle nalezneme odlišnosti, které souvisely víceméně s jejich osobnostmi a sociálním cítěním.

Prostor díla všech výše zmíněných autorů je zasazen do venkovské krajiny. Autoři se nechali inspirovat rodným krajem, který dobře znali a snažili se ho tímto způsobem přiblížit čtenáři. Knap s Prokůpkem zasadili děj příběhu do prostředí Jičínska, naopak Křelina volil jemu bližší Podještědí. Prostor v románech hraje důležitou roli, jelikož vypovídá o životě hrdinů, dává jim typické znaky a atributy spjaté s místem jejich narození. *„Prostor jakožto kulisa, do níž je příběh zasazen, obecně v textech velmi často dokresluje naladěnost příběhu. U ruralistů lze pozorovat tendenci k zasazení příběhu do krásné, jarní, případně sluncem zalité otevřené krajiny.“*⁹⁸

Autoři zasadili příběh do kraje, který jim byl blízký, ale nepoukazovali pouze na malebnost krajiny, ale i na její zápornou stránku. Například Prokůpek ztvárnil jičínskou krajinu sužovanou suchem a neúrodností. *„Neprší a neprší. Slunce ustavičně praží. Radost vyschla. Mezi kamením se prodírá tenounký pramének, z něhož se ani laň nenapije, i malé rybky zůstávaly na suchu a lekly. Všechna zem rozpraskala, šklíbila se tisíci škvírami.“*⁹⁹ Prokůpek tak podal obraz Jičínska v jeho reálné podobě, kde půda nejenom dává, ale i bere. Jeho příběh se nese v tragickém duchu, sledujeme životní boj hrdiny se smrtí. Prostředí, které zvolil, dokresluje lyrickoepické ztvárnění příběhu.

⁹⁸ HALAMALOVÁ, Martina, JIROUŠEK, Bohumil. Střety a paralely českého ruralismu a katolické literatury. In: *Ruralismus, jeho kořeny a dědictví: osobnosti, díla, ideje: sborník referátů z vědecké konference konané ve dnech 22. - 23. dubna 2005 v Sedmihorkách*. Semily: Státní okresní archiv Semily, 2005, s. 165.

⁹⁹ PROKŮPEK, Václav a Jindřich ZEŽULA. *Zakryto slzami*. 10. vyd. Třebíč: Arca JiMfa, 1994, s. 66.

Opakem ve ztvárnění prostoru byl Josef Knap, který popisuje prostředí v jeho každoročním cyklu. „*Byl nejlepší čas sázet brambory a kdekdo sázel. Zdálo se hříchem nevyužít tak slunečných dnů, hlína se jen rozsypávala za radlicí, brambory přicházely jako do popela.*”¹⁰⁰ Příroda určovala život sedláků, přírodní cyklus determinoval jejich každodennost.

Knap byl v popisu krajiny a prostředí, jež bylo domovem hrdinů románu, důsledně regionalistický. F. X. Šalda jeho lyrismus odůvodňuje takto: „*Zná svůj kraj nejen povrchem, ale řekl bych i nitrem, jeho zvrstvením geologickým; a zná jej ne jako měšťák z povrchních výletů, nýbrž jako rodný, který se s ním sžil v dlouhém laskavém poznávání a v intenzivní lásce.*”¹⁰¹ Knap kladl větší důraz na prostředí než na dějovost.

Vedle toho Prokůpek spolu s Křelinou líčili drsnou tvář prostředí v souvislosti s životem postav. Prostedí se pro ně stalo důležitým toposem při utváření fabule, kdežto Knap je pojímal spíše jako prostor hlavní dějové linie příběhu. Základním znakem Knapova ztvárnění prostoru je jeho lyrismus, zatímco Prokůpek klade větší důraz na epičnost díla. Křelina se v tomto ohledu staví na pomezí těchto dvou pojetí, jelikož v jeho povídkách nalezneme drsnou epičnost spojenou s lyrickým jemnocitem. Důvodem tohoto spojení je morální apel do budoucna, kterým Křelina vyzývá k větší solidaritě mezi lidmi.

Od prostředí se odvíjejí charakteristické vlastnosti hrdinů. Ve všech dílech nacházíme příznačnou hranici mezi městem a vesnicí. Knap spolu s Křelinou dával do kontrastu typické vlastnosti vesničanů a městských lidí. U Knapa sledujeme výraznější hranici mezi těmito prostředími. Křelina hranici města a vesnice dokázal v některých povídkách potlačit a ukázal tak na to, že „*na venkově není všechno jas a v městě není všechno stín. Venkov není věčný ráj, kde kvetou jenom ctnosti, veselí a srdečnost, a město není jedovaté předpekli, kde bují*

¹⁰⁰ KNAP, Josef. *Cizinec*. 8. vyd., Praha: Československý spisovatel, 1965, s. 41.

¹⁰¹ ŠALDA, F. X. *Šaldův zápisník*. 2. vyd. Praha: Československý spisovatel, 1994, s. 211.

jenom neřesti a zlo."¹⁰² V některých povídkách poukazuje na mravní faktory městských a vesnických lidí, naopak v povídkách *Marta učitelka*, *Vdoví úděl* tuto hranici vyvrací. Poukazuje na to, že vesnice není vzorem ctnosti a dokonalosti a že se s vývojem společnosti změnila i její duchovní tvář. Ve sborníku *Tváří k vesnici* napsal:

„Srovnáme-li duchovní náplň dnešní vesnice se zvykovými i společenským řádem vesnice doby barokní, vidíme, že se změnila od základu. V zemích historických zaniká lidové poznání, lid nezpívá své písně, vesnice se vzdala svého někdejšího řádu společenského, rodinného i zvykového – a rychle se přizpůsobuje mravům městské společnosti, a to jak ústrojem, tak řečí, tak způsobem všeho života."¹⁰³

Prokúpek byl ve vykreslení povah svých hrdinů zcela odlišný. Prostředí i postavy idealizoval. Poukazoval na kladné vlastnosti hospodářů, ale i městské dívky Marie, která se provdala do vesnice. Na ní demonstroval ideu lidskosti. Poukázal na to, že člověk pocházející z města nemusí mít apriorně nemorální povahu. Ukazuje, že povaha člověka se formuje celý život a že nezáleží pouze na prostředí, ve kterém se člověk narodil, ale i na individuálním přístupu k životu a morálních jistotách jedince.

Křelina ve svých povídkách poukazuje na přínos obětování se pro druhého člověka. V jeho povídkách nalézáme mravní výzvu. *„Křelina provádí nelítostnou kritiku civilisace, která zavinuje bolestné krize doby a odnímá lidem štěstí.*"¹⁰⁴ Jeho povídky jsou obdařeny citem a vůlí k životu. Drsným způsobem popisuje nejbídnější život lidí, kteří přes veškeré životní překážky mají vůli žít dál.

„U Křeliny nacházíme odpověď na otázku, co přináší pokora a vůle k oběti: zachování rodinné soudržnosti a harmonie, pocit uspokojení z tvořivé práce a vědomí splněných povinností vůči bližním představují v díle nejvyšší hodnoty, které dávají životu smysl."¹⁰⁵

¹⁰² MALÝ, Rud. Město a venkov. In: ČAREK, Jan. *Tváří k vesnici*. Praha: Novina, 1936, s. 64.

¹⁰³ KŘELINA, František. Duchovní tvář dnešní české vesnice. In: ČAREK, Jan. *Tváří k vesnici*. Praha: Novina, 1936, s. 83-84.

¹⁰⁴ RAJHMUND, Habřina. Čeští ruralisté. In: ČAREK, Jan. *Tváří k vesnici*. Praha: Novina, 1936, s. 107.

¹⁰⁵ JAROLÍMKOVÁ, Věra: Hodnota pokory a oběti v povídkách K. V. Raise a F. Křeliny. In: *Ruralismus, jeho kořeny a dědictví: osobnosti, díla, ideje: sborník referátů z vědecké konference konané ve dnech 22. - 23. dubna 2005 v Sedmihorkách*. Semily: Státní okresní archiv Semily, 2005, s. 175.

Křelinovy postavy mají určitou hloubku, která dodává fabuli napětí. Také Knap kladl důraz na psychologické prokreslení postav. V jeho románu jich nevystupuje mnoho. Postrádáme zde výraznější dějovou složku. Hlavním hrdinou se stává samotná příroda, jejímuž cyklu se člověk musí podrobit. Pokud se tak nestane, stane se vydědencem. Knap zdůraznil regionální dimenzi díla, která zastiňuje jeho dějovou složku.

Věra Jarolímková píše, že „v ruralismu je základním kamenem příběhu stabilita, netouží se po proměně světa, ale po harmonii. Přestože postavy procházejí těžkými okamžiky finančními, rodinnými, zdravotními či sociálními, příběh se snaží spět k jejich překonání či alespoň přimět postavu k uvědomění si podstatných životních hodnot.“¹⁰⁶

Tato citace platí o všech autorech, avšak Křelina s Prokúpkem mají výraznější dějovou složku, zalidněnou větším množstvím postav. Jejich hrdinové se přes veškerá úskalí vracejí k půdě, jelikož je pro ně jedinou trvalou jistotou a pevným bodem. V dílech obou autorů dochází k harmonii s přírodou a vyrovnaní se s životním údělem. Knapův hrdina nemá žádný pevný bod či místo, kde by se cítil být šťasten. Jeho jednání a povaha jsou příčinou pocitů zmaru, nenašel harmonii v přírodě ani v rodině.

Antonín Matula se zabýval psychologií selství, o němž napsal: „Ctnost mezi lidmi venkovskými není kryta hříchem a hřích ctností, pravda lží a lež zdánlivou pravdou. Každý se tu jeví, jakým opravdu je. Dareba je opravdu darebou, dobrý člověk opravdu dobrým člověkem, třeba obtíženým lidskými nedokonalostmi.“¹⁰⁷ Slova Antonína Matuly platí pro díla Knapa i Prokúpka. Jejich hrdinové ztělesňovali atributy pravých sedláků a hospodářů. Městští obyvatelé se vyznačují nekalostí a neetickým jednáním, jak tomu bylo u postavy Buchara.

¹⁰⁶ JAROLÍMKOVÁ, Věra: Hodnota pokory a oběti v povídkách K. V. Raise a F. Křeliny. In: *Ruralismus, jeho kořeny a dědictví: osobnosti, díla, ideje: sborník referátů z vědecké konference konané ve dnech 22. - 23. dubna 2005 v Sedmihorkách*. Semily: Státní okresní archiv Semily, 2005, str. 166.

¹⁰⁷ MATULA, Antonín. *Filosofie venkova*. Praha: Českomoravský podnik tiskařský a vydavatelský, 1925, s. 103.

Křelina v obrazech sedláků a hospodářů ukázal spíš jejich stinné stránky. V jeho povídkách nevystupují eticky kladní sedláci, ale naopak se ukazuje jejich zloba, zášť a závist vůči ostatním. Jejich nepřejícnost pramenila z jejich chudoby, obraceli se stále k půdě, ale nedokázali potlačit nevraživost, kterou chovali k bohatším hospodářům. „*Jsou ovšem v povaze selské i stinné stránky. Nemohu sice říci, že na vsi člověk bolí člověka, jak to bývá ve městech, osobní nenávisť není zde domovem, ale přeci nutno přiznati, že závist bývá často vzpružinou selského života.*”¹⁰⁸

U ruralistických autorů tedy nalezneme houževnaté hospodáře a pilné ženy, jimž ani bolest, nedostatek jídla či podlomené zdraví nedovolilo odpočívat. Jsou spojeni s půdou v životě i ve smrti. Ruralistické postavy se staly symbolem vitality a neutuchající síly žít.

Motivická analýza děl souvisela s ruralistickými náměty, které byly společné všem autorům, jako byly venkov, půda, smrt, láska. Tyto motivy byly v hojné míře zastoupeny u všech tří autorů, avšak každý z nich je realizoval jinak. Například půda byla stěžejním motivem v díle Josefa Knapa jakožto prostředek k nelegální práci a symbol snadného výdělku: „*Peníze z lesa se už začínaly dostávat do oběhu.*”¹⁰⁹

Prokůpek pojímal půdu jako jistotu a naději v těžkých dobách sedláků. Chápal ji jako metafyzickou moc dodávající hospodářům sílu: „*Hlino, kouzelnice, porad' mi, smiluj se nade mnou a dej mi tu pravou barvu pro Marii!*”¹¹⁰ U Křeliny byla půda příčinou závisti a sobectví: „*Tomu je už přes sedmdesát a má všechno, pole, dobytek, statek! Pachtýř z Babylónu si marně vymlouvá svou nepřejícnost, svou zášť, svou závist.*”¹¹¹

Vidíme zde stejný motiv půdy, avšak každý z autorů ho pojal po svém. Půda je základem života, živí lid, ale je i symbolem smrti,

¹⁰⁸ MATULA, Antonín. *Filosofie venkova*. Praha: Českomoravský podnik tiskařský a vydavatelský, 1925, s. 109.

¹⁰⁹ KNAP, Josef. *Cizinec*. 8. vyd., Praha: Československý spisovatel, 1965, s. 41.

¹¹⁰ PROKŮPEK, Václav a Jindřich ZEŽULA. *Zakryto slzami*. 10. vyd. Třebíč: Arca JiMfa, 1994, s. 169.

¹¹¹ KŘELINA, František. *Jalovčí stráně: novely a povídky*. 7. vyd. Praha: Československý spisovatel, 1967, s. 174-176.

kteřá byla příznačná pro všechny autory. Knap smrt pojal jako dynamickou složku děje. Posouvala fabuli příběhu dál, jelikož blízkost smrti způsobila morální přeměnu hrdiny Buchara. Křelina pojímal smrt jako nedílnou součást života, vylíčil ji nenásilně a realisticky. Naopak Prokůpek popsal smrt s epickým jemnocitem a poukázal na psychickou zátěž smrti pro člověka.

Dalším společným motivem ruralistů se stal venkov související s motivem zakořenění. „*Venkov není pro ruralisty pouze idylou, chtějí poukazovat na skutečné problémy vesnice.*”¹¹² U Knapa je tento motiv daný do souvislosti s nepoctivou prací hlavního hrdiny, který se pro svou hamižnost cítí být cizincem v kraji i v sobě samém. Motiv zakořenění je příznačný i pro Prokůpka, který syžet staví na jičínském kraji a domovech hrdinů. Naproti tomu Křelina poukazuje na svobodné vykořenění lidí z rodného kraje a následném životním neštěstí.

Posledním společným motivem je láska: láska k ženě, dítěti, rodině, půdě, práci. Sedlák je vyobrazován jako člověk s mnohými dovednostmi. V *Cizinci* vidíme všestranného sedláka Kruse, který dokázal vychovat dceru, neteř a spravovat hospodářství. Stejně jako Zeman z románu *Zakryto slzami*, který je sice starý, ale bez práce žít nedokáže. „*O Janu Zemanovi kdekdokdo ví, že práce a chléb pro něho jedno jsou; bez práce by umřel snad ještě dříve, než bez chleba.*”¹¹³

U všech sedláků autoři vyzdvihují jejich stařeckou moudrost a neutuchající vůli pracovat. Pro selského člověka byla práce vším. Neznal zahálku, stejně jako omrzelost. Ve všech románech byla práce přirozenou součástí selského života.

Autoři se snažili vylíčit venkov v jeho reálných barvách. Prostředí venkova se stalo pro ruralisty leitmotivem jejich děl. Zachytili obraz krajiny spolu se spleťtými osudy hrdinů. Hlavní ideou jejich děl je poznání vlastní zakořeněnosti. U Knapa hrdina místo v životě nenalezl, naopak u Křeliny a Prokůpka hrdinové znají své

¹¹² HALAMALOVÁ, Martina, JIROUŠEK, Bohumil. Střety a paralely českého ruralismu a katolické literatury. In: *Ruralismus, jeho kořeny a dědictví: osobnosti, díla, ideje: sborník referátů z vědecké konference konané ve dnech 22. - 23. dubna 2005 v Sedmihorkách*. Semily: Státní okresní archiv Semily, 2005, s. 162.

¹¹³ PROKŮPEK, Václav a Jindřich ZEŽULA. *Zakryto slzami*. 10. vyd. Třebíč: Arca JiMfa, 1994, s. 26.

místo ve společnosti. Prokůpek, který inklinuje k idyličnosti jak v charakteru člověka, tak i toposu díla, poukazuje na motiv zakořenění v hmotném i psychologickém slova smyslu.

Josef Knap, Václav Prokůpek i František Křelina ve svých dílech reprezentativním způsobem pojednávali o ruralismu. Každý z nich však poukázal na sepětí člověka s přírodou a venkovem svým osobitým stylem.

*„Venkov jako slovesná látka došel od dob Čelakovského, Tyla a Němcové až po nejmladší poválečné ruralisty četných změn.... Nicméně tu však stále zůstává něco stálého, co půjde s venkovem i v příštích literárních generacích. Pod časovými otázkami a změnami je osud venkova a země úzce spjatý s osudem národa. A země jako součást národního absolutna je tak závažnou otázkou, že se k ní budou nové generace vraceti stále znovu.“*¹¹⁴

¹¹⁴ HABŘINA, Rajmund. Čeští ruralisté. In: ČAREK, Jan. *Tváří k vesnici: sborník*. Praha: Novina, 1936, s. 111.

7. Použitá literatura

Primární literatura:

KNAP, Josef. *Cizinec*. 8. vyd. Praha: Československý spisovatel, 1965, 138 s.

KŘELINA, František. *Jalovčí stráně: novely a povídky*. 7. vyd. Praha: Československý spisovatel, 1967, 204 s.

PROKŮPEK, Václav a Jindřich ZEŽULA. *Zakryto slzami*. 10. vyd. Třebíč: Arca JiMfa, 1994, 313 s.

Sekundární literatura:

BÍLEK, Petr A. *Hledání jazyka interpretace: k modernímu prozaickému textu*. 1. vyd. Brno: Host, 2003, 360 s.

BLÁHA, Arnošt Inocenc. *Sociologie sedláka a dělníka: příspěvek k sociologii společenských vrstev*. V Praze: Orbis, 1925, 194 s.

BLAHYNKA, Milan. *Čeští spisovatelé 20. století: slovníková příručka*. 1. vyd. Praha: Československý spisovatel, 1985, 830 s.

ČAREK, Jan. *Tváří k vesnici*. Praha: Novina, 1936, 197 s.

FORST, Vladimír, Jiří OPELÍK a Luboš MERHAUT. *Lexikon české literatury: osobnosti, díla, instituce*. 1. vyd. Praha: Academia, 1985, 1522 s.

KNAP, Josef. *Bez poslední kapitoly*. 1. vyd. Praha: Torst, 1997, 320 s.

KNAP, Josef. *O básnících našeho kraje*. Sobotka: Městská knihovna Fráni Šrámka, 1997, 31 s.

KNAP, Josef a Lukáš HOLEČEK. *Venkov je součástí mé bytosti*. Červený Kostelec: Pavel Mervart, 2012, 423 s.

LOPATKA, Jan. *Posudky*. 1. vyd. Praha: Torst, 2005, 415 s.

MATULA, Antonín. *Filosofie venkova*. 1. vyd. Praha: Českomoravský podnik tiskařský a vydavatelský, 1925, 230 s.

MATULA, Antonín. *Kořeny v moravské půdě: literární studie*. 1. vyd. Praha: Švejda, 1919, 55 s.

MATULA, Antonín. *Osvěta venkova: příspěvek k psychologii a pedagogice selského lidu*. 2. vyd. Praha: Ministerstvo zemědělství, 1926, 160 s.

MACHALA, Lubomír. *Panorama české literatury: (Literární dějiny od počátků do současnosti)*. 1.vyd. Olomouc: Rubico, 1994, 547 s.

MENCLOVÁ, Věra a Václav VANĚK. *Slovník českých spisovatelů*. 2. vyd. Praha: Libri, 2005, 822 s.

NOVÁK, Arne: *Z nové románové kroniky*. Lidové noviny, 11. 3. 1934, roč. 42, čís. 127, s. 9.

PALEČEK, Antonín. *Nové selství: (základy ruralismu)*. Praha: Orbis, 1933, 77 s.

ROTREKL, Zdeněk. *Skrytá tvář české literatury*. 1. vyd. Brno: Blok, 1991, 241 s.

ROTREKL, Zdeněk. *Skryté tváře*. 1. vyd. Brno: Atlantis, 2005, 535 s.

Ruralismus, jeho kořeny a dědictví: osobnosti, díla, ideje: sborník referátů z vědecké konference konané ve dnech 22. - 23. dubna 2005 v Sedmihorkách. Semily: Státní okresní archiv Semily, 2005, 342 s.

RUTTE, Miroslav. *Knapův román z podhorské vesnice*. Národní listy, 28. 3. 1934, s. 4.

SEZIMA, Karel. *Z nové tvorby románové*. Lumír, 1934, roč. 60, č. 9-10, s. 528.

ŠALDA, F. *Šaldův zápisník*. 2. vyd. Praha: Československý spisovatel, 1994, 376 s.

TRÁVNÍČEK, Mojmír. *O Františku Křelinovi: vzpomínková studie a bibliografie*. 1. vyd. Havlíčkův Brod: Hejkal, 2003, 119 s.

VLAŠÍN, Štěpán. *Slovník literárních směrů a skupin*. 1. vyd. Praha: Orbis, 1977, 349 s.

Anotace

Práce se zabývá ruralistickou tvorbou Josefa Knapa, Václava Prokúčka a Františka Křeliny, konkrétně romány *Cizinec*, *Zakryto slzami* a povídkovým souborem *Jalovčí stráně*. Její součástí je nástin života tří uvedených spisovatelů, analýza vybraných děl a jejich následná komparace.

Anotation

This thesis is focused on rural writings of Josef Knap, Václav Prokúpek and František Křelina exactly on novels *Cizinec*, *Zakryto slzami* and short stories collection *Jalovčí stráně*. It consists of the biographies of three writers, analysis of set works which is followed by their comparision.

Klíčová slova

Ruralismus, ruralistická tvorba, Josef Knap, Václav Prokúpek, František Křelina, *Cizinec*, *Zakryto slzami*, *Jalovčí stráně*

Key words

Ruralism, rural writing, Josef Knap, Václav Prokúpek, František Křelina, *Cizinec*, *Zakryto slzami*, *Jalovčí stráně*